

šumava

www.npsumava.cz

ZAJÍMAVOSTI Z PŘÍRODY | ZE ŽIVOTA OBYVATEL | Z HISTORIE

ČTVRTLETNÍK SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ŠUMAVA zima 2023 | 50 Kč

2023
60 let CHKO
50 let časopisu
ŠUMAVA

| Kam kráčíš CHKO Šumava?

| Rok 2024 – rok tlejícího dřeva

| Co požár znamená pro přírodu
a co se s ním změní

| Digitální management návštěvníků
v Národním parku Bavorský les

V příloze: Sběratelské kartičky a plakát pro malé čtenáře
a "Šumavská mozkovka" včetně odpovědního lístku.

Slovo na úvod

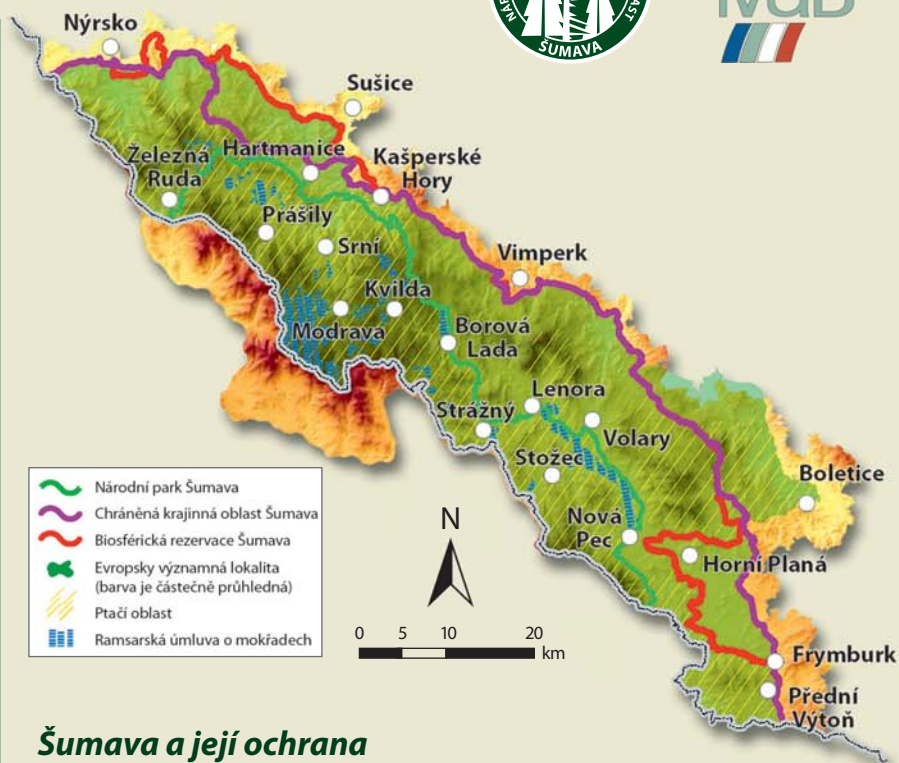
60 let CHKO Šumava

A zase se blíží konec roku a s ním tentokrát i výročí dne vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Šumava. Pro ty, kteří nečetli jarní číslo zopakujeme datum 27. prosince 1963. Připravili jsme pro vás výstavy fotek v Městském úřadu v Prachaticích, v Městském kulturním středisku ve Vimperku a v Muzeu v Sušici přibližující Vám naše maloplošná zvláště chráněná území, zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů, ale třeba i historické fotografie. Pracovníci odboru CHKO možná i některého čtenáře časopisu provázeli na speciálních tematických vycházkách přímo v terénu.

Ve všech letošních číslech jsme Vám představovali některou část tohoto téměř sto tisíc hektarů rozlehlého jedinečného a velmi rozmanitého území. Doufám, že jsme Vás alespoň trošku nalákali na výlet do šumavské přírody a že si ho patřičně užijete. Mně osobně ta naše tajemná Šumava stále překvapuje a uchvacuje svými nádhernými, stále se měnícími scenériemi, a to mám tu čest pracovat zde již 23 let.

CHKO přeji, ať si příroda žije co nejvíce nerušeným životem a všem čtenářům a návštěvníkům Šumavy přeji do nového roku hlavně zdraví a nezapomenutelné zážitky.

Silvie Havlátková
Správa Národního parku Šumava

Šumava a její ochrana

Chráněná krajinná oblast Šumava

Vyhlášena v roce 1963 jako vyvrcholení snah o zvláštní ochranu přírodovědně cenného území.

Národní park Šumava

Centrální část Šumavy byla v roce 1991 přeřazena podle české legislativy do nejvyšší kategorie územní ochrany.

Ramsarská lokalita –Šumavské rašeliníště

Poměrně rozsáhlá část území (6 371 ha), zařazená v roce 1993 do mezinárodního seznamu mokřadů, dokládá celosvětový význam území.

Natura 2000

V rámci celoevropské soustavy chráněných území byla v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie zřízena:

- **Ptačí oblast Šumava** – pro ochranu vybraných ptačích druhů v oblasti (v roce 2004),
 - **Evropsky významná lokalita Šumava** –pro ochranu společenstev a vybraných druhů (v roce 2005).
- Obě lokality se prolínají s územím NP a CHKO a dokládají tak evropský význam tohoto území.

Biosférická rezervace Šumava

Už v roce 1970 byl vyhlášen celosvětový Program Člověk a biosféra (MaB). Jeho cílem je podpořit rozumné a trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů a zlepšení vztahů mezi člověkem a přírodou. Oblast Šumavy byla celosvětovou organizací UNESCO vyhlášena biosférickou rezervací v roce 1990.

Vydavatel
Správa Národního parku Šumava,
rezortní organizace MŽP

Adresa redakce
Správa Národního parku Šumava
1. máje 260, 385 01 Vimperk
tel.: 388 450 218
fax: 388 450 019
e-mail: sumava@npsumava.cz

Redakční rada
Pavel Bečka, Jan Dvořák, Pavel Hubený, František Janout, Jiří Kadoch, Jan Kozel, Zdenka Křenová, Martina Kučerová, Lukáš Linhart, Václav Sklenář, Martin Starý, Josef Štemberk, Michal Valenta
Redaktor časopisu
Jiří Kadoch

Fotografie
Na titulní straně: Zimní kráska lesa.
Foto: Štěpán Rosenkranz
Na zadní straně: „Co bylo dřív, vlci nebo Kašperk?“, autor: Lucie Čadová, 15 let, Výtvarná soutěž „CHKO Šumava“.

Grafická úprava: Václav Hrabá
Tisk: Unipress, spol. s r. o. Turnov

Distribuce
Prostřednictvím E-shopu, informačních středisek Správy Národního parku Šumava a předplatného.

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p., ředitelstvím odštěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, j.zn.: P-2986/96 ze dne 6. června 1996.

Předplatné
Využije redakce, časopis vychází čtyřikrát ročně, cena výtisku je 50 Kč, celoroční předplatné 180 Kč.

Registrační číslo: MK ČR E 7518
Uzávěrka čísla: 10. 10. 2023
Datum vydání: 10. 12. 2023

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí.

04

04 Kam kráčíš, CHKO Šumava?

Velkoplošná ochrana přírody na Šumavě má již za sebou šedesátiletou historii. Kam se bude dál ubírat?

8

06 Jak nerušit? Klidové území je cesta

Zajistíme klid volně žijícím zvířatům? Nově projednaná klidová území by se o to měla pokusit.

08 Nálezová databáze ochrany přírody – tohle nikde jinde nemají!

Pokračování v přiblížení problematiky sledování výskytu živočichů a rostlin.

10 Není lehké být prasetem - monitoring pohybu a populace prasete divokého na Šumavě i dál

O prostorovém chování prasat se ví zatím hodně málo. Pojdme se o nich něco dozvědět.

12 Rok 2024 – rok tlejícího dřeva

Téma Správy pro příští rok. Začneme shrnutím dosavadního poznání.

12

14 Co požár znamená pro přírodu a co se s ním změní?

Příroda národního parku České Švýcarsko se posledních několik let dynamicky mění přímo před našima očima.

16 Poslední přeživší stromy

Faktory ovlivňující přežívání stromů po kůrovcové gradaci.

18 Meliorace na stránkách časopisu Šumava v průběhu let

Co nám vlastně odvodnění krajiny přineslo? Blahobyt, nebo škodu?

18

20 Je Královský hvozd šumavským unikátem?

Geologické zvláštnosti, ledovcová jezera, řada bystřin a potoků, rozsáhlé lesy... a ochrana přírody.

22 Digitální management návštěvníků v Národním parku Bavorský les

Internet a další média jsou pro návštěvníky zdrojem informací. Proč je nevyužít k ochraně přírody?

24 Cestovní ruch na Šumavě po roce 1989

Pokračování vzpomínek na dobu již „dávno“ minulou.

26 Milan Skolek – poslední ředitel CHKO a první ředitel NP Šumava

Rozhovor s mužem, který byl na přelomu CHKO a národního parku.

24

28 Karel Klostermann: Odysea soudního sluhy – Stachy

Provedeme Vás stručně spisovatelovou známou povídkou.

30 Kepelské Zhůří a Hadí vrch

V tipu na výlet si projedeme na lyžích méně využívanou trasu v západní části CHKO Šumava.

32 Šumava před sto lety na snímcích Fotoateliéru Seidel XXXII.

Předválečné zimní putování Františka Seidela Šumavou.

32

34 Aktuality

Kam kráčíš, CHKO Šumava?

Rozlehlé lesy a pod nimi pestrá historická kulturní krajina: To je CHKO Šumava.

Šedesát let ochrany přírody zachránilo velký kus krajiny před mnohými zásadními změnami. Před vytěžením lesů, odvodněním krajiny, před vznikem sportovních areálů, větrných farem a před kdoví čím ještě. A co budoucnost?

Polibek sudiček

Chráněná krajinná oblast Šumava se zrodila na počátku 60. let minulého století. V době, kdy bylo na světě ještě spousta divoké přírody a svět žil v optimizmu z rostoucí ekonomiky. Ale už tehdy Bernhard Grzimek, David Attenborough nebo princ Philip viděli, že svět se mění. A velmi rychle! Pochopili, že divoká příroda musí fungovat na velkých rozlohách, jinak se zásadně a možná nenávratně změní. Tyhle tři sudičky stály daleko v pozadí a o Šumavě neměly ani páru, přesto přisoudily rodící se

Opuštěné vesnice a pole změněná v pastviny či lesy: Zhůří u Javorné.

CHKO velikost a divokost. České sudičky: Julius Komárek, Karel Klostermann nebo Josef Váchal věděly, že divokost Šumavy je vysokou hodnotou. Její mizení sice Klostermann i Váchal oplakali již dávno, přesto tu pořád byla. Dýchala a rozšiřovala se.

Práce není nikdy hotová

Kouzlo ochrannářské činnosti spočívá zejména v tom, že pokud se vydaří, není vidět. Je-li les divoký, louka květnatá, mokřad mokrý a chalupa malebná, je téměř jisté, že ochrannářova činnost byla završena úspěchem. Při tom to byl často právě ochránář, kdo způsobil, že les nebyl smýcený, nebo že se nestal hustou geometrickou mlazinou, že louka není jetelištěm nebo kukuřičným polem, a že dům není jak vytržený z pražského satelitního sídliště. Díky bohu v tom ochránáři nejsou sami. I mimo ochrannářskou

Historické domy a statky: Řepešín.

obec bylo a je mnoho lidí citlivých a respektujících, kteří se nepotřebují skrývat za omezující úřední razítka. Bohužel samotný princip exploatace krajiny se ani v budoucnu nezmění: jak jde čas, přichází stále noví lidé, kteří potřebují kácet lesy, zúrodňovat louky a přestavovat staré domy. A už vůbec není samozřejmé, že lesy nebo mokřady se stanou divočinou. Na takový zvrát bývá i ochranné razítko krátké. A proto práce na ochranné Chráněné krajinné oblasti Šumava stále trvá, přináší stále nové výzvy a rizika, a nebudou vlastně nikdy zcela hotová.

Má to řád

Může to působit dojmem, že ochrana přírody je sbírkou nahodilých reakcí na podněty zvenčí a celkový společenský vývoj. Ve skutečnosti má celý proces svá pravidla a své priority. Klíčovým nástrojem je – podobně jako v národním parku – zonace. Ta rozděluje území na polovinu s vysokou a na polovinu s nižší ochranou. Zonace byla schválena vyhláškou MŽP 422/2001, zatím s neomezenou účinností. Podrobnější strategii ochrany přírody obsahuje Plán péče o CHKO Šumava, ten byl schválen v roce 2013 (po 9 letech projednávání). Smyslem zonace a plánu péče je, aby přírodní lesy byly pokud možno zachovány ve své původní struktuře, aby se stav ostatních lesů postupně měnil na strukturálně i druhově bohatší a členitější, aby se lesní biotopy nešířily do oblastí s obdělávanou zemědělskou půdou a stejně tak, aby se zastavěné plochy držely co nejvíce u současných sídel a aby stavby co nejméně expandovaly do nezastavěné krajiny. I historické dominanty sídel by měly zůstat dominantami, takže by je neměly zastíňovat nové velké stavby.

Ale vše se mění

Není jen krajina a příroda, co se stále mění a někam se vyvíjí. Měníme se i my,

Mokřady: Vltavský luh.

lidé, a naše technické možnosti. Zatímco v době, kdy byla schválena zonace CHKO, si nikdo nelámal hlavu s tím, kudy přesně vede hranice konkrétní zóny, stačilo, že vede krajinou po nějaké, v té době viditelné linii. Dnes si jakoukoli hranici může najít každý s velkou přesností jen s pomocí svého mobilního telefonu. Sledovat a vyhodnocovat změny krajiny lze podle leteckých snímků, které se pořizují téměř každoročně. Takže žádný výraznější zásah neunikne a nezmizí... Mění se ale i životní styl. Zmizel tradiční venkov s kvokajícími slepicemi, husami na návsi a velkými kravíny či vepřiny za poslední chalupou. Vesnice se stávají rekreačními zónami či chalupářskými osadami, ve kterých odumřely hospody i krámy, protože v nich už skoro nikdo nebydlí a pivo si každý doveze. Přibývá také obyvatel, kteří nechtějí slyšet kvokání slepic a nechtějí čichat vůni pařícího se hnoje. Vsi

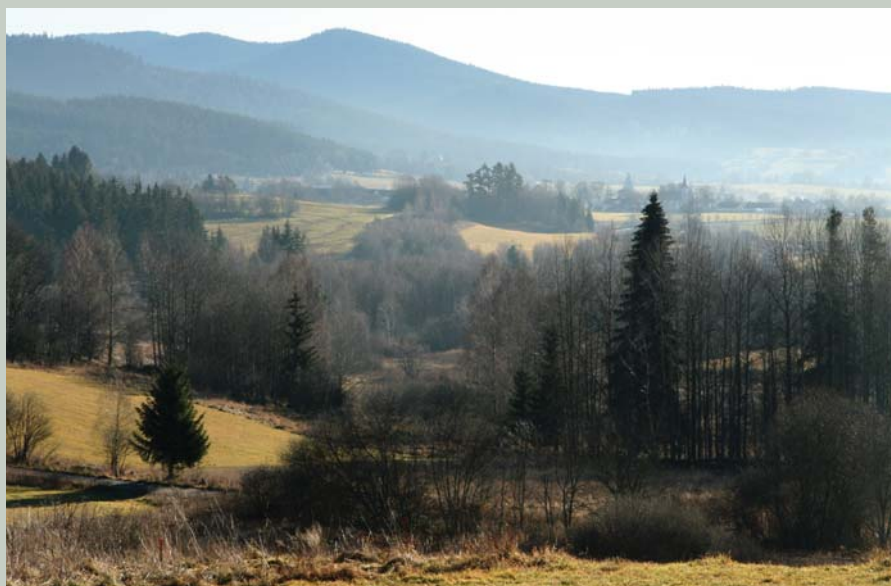

Místa pro relaxaci: Starý Brunst.

se stávají sterilnějšími a stále více se podobají malým městům.

Náruč budoucnosti

Tahle tichá a neviditelná práce ochránců přírody, která často znamená omezování snů a plánů jednotlivců, firem nebo státních institucí na úkor zachování jedinečnosti krajiny a přírody, nevyjímaje ani kusy divoké přírody, bude neustále pokračovat. Bude potřebovat lidi zapálené a obětující se, neboť přijmout roli ochránáře za pouhé živobytí nepřinese ani radost z práce, ani uznání. Ale ve výsledku – a to je dlouhodobý cíl všeho našeho snažení – vznikne krajina nesrovnatelná s krajinami v okolí. Bude jiná, nepochybně krásnější. Někdo si možná všimne detailů a pozná rozdíl, mnohem více lidí ten rozdíl bude vnímat spíše podvědomě a jaksí „v srdci.“ Něco jako procházku galerií. Nebo návštěvu divadla.

Malebná krajina: Pěkná.

Pavel Hubený

Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz

Jak nerušit? Klidové území je cesta

Živočišným druhům zaručuje ochranu před rušením a poškozením člověkem zákon. Pro některé z nich jsou omezení velmi přísná. A zákon rovněž definuje advokáty jejich ochrany: profesionální ochránce přírody.

Rys ostrovid obývá celou Šumavu, přesto potřebuje místa, která patří jen jemu.

Advokát zvířat

Zákon o ochraně přírody a krajiny zaručuje jistý životní komfort vybraným druhům. Je to zákon „lidský“, takže omezení z něj plynoucí platí jen pro „lidi.“ A v podstatě říká, jakých činností se má každý z nás zdržet, aby tento komfort nepoškodil. Zákon je v určitých případech tak přísný, že viníka trestá dosti vysokou pokutou. Profesionální ochránci přírody tak nesou zodpovědnost za to, že je zákonem stanovený komfort zaručen. A protože ochránci přírody nemohou přímo rozmlouvat se zvířaty o jejich potřebách, odvozují rozsah jejich potřeb z již nějak popsaných lidských zkušeností a analýz specialistů na konkrétní druhy.

Co je ještě rušení?

U kriticky a silně ohrožených druhů živočichů zákon zakazuje nejen konkrétní jedince druhu zabít či zraňovat, ničit jejich domovy nebo potravu, ale zakazuje je i „rušit.“ To je ošidné slůvko. V češtině znamená provádět akci, která vede ke zrušení a ukončení jiné činnosti, nebo která zhoršuje podmínky pro provádění jiné činnosti. Rušením je tedy každá naše aktivita, která zvířecí činnost zastaví nebo znesnadní její provádění. Z podstaty slova nevyplývá, že rušení musí být úmyslné. Při rušení nočního klidu si často ani neuvědomíme, že rušíme, protože je nám prostě dobře. Při rušení chráněných živočichů je to naprosto stejné. Stejně jako opilec na

ulici nezná konkrétní spáče za okny, může jen předpokládat, že tam nějaký jsou. Ani člověk, který prochází krajinou, nemusí vidět konkrétní zvířata, která mu tiše mizí z cesty. A advokát zvířat zodpovídá za to, aby takto ohrožené druhy nikdo nerušil... Těžký úkol, že?

Rušení lidmi nejde zcela vypnout

Bylo by bláhové se domnívat, že lze vyloučit jakékoli rušení chráněných zvířat v celé krajině. Ve střední Evropě pravděpodobně nejde najít místo, kam by alespoň občas někdo nezavítal. Často z důvodu pracovních povinností. I v národním parku je potřeba provádět činnosti, které nepochybně nějak ruší. Musíme zajišťovat

Pro tetřeva hlušce vymezujeme pravděpodobně nejrozsáhlejší klidové území. Jde o poslední životaschopnou populaci v Čechách.

požární prevenci, provádět monitoring vývoje toho, co chráníme, včetně oněch na rušení citlivých druhů. A pokoušíme se tu krásnou krajinu alespoň zčásti zpřístupnit lidem. Proto hledáme jen přiměřenou míru nezbytného rušení. A k tomu nám pomáhá monitoring a výzkum. Souhrn informací, ze kterých jsme schopni dovodit, jestli může být rušení už závadné. Víme, že nelze uzavřít a opustit celé území, a tak musíme najít střední cestu, o které jsme přesvědčeni, že přináší jen takovou úroveň rušení, která nepoškodí populaci druhu. A nejlépe neohrozí ani žádného jedince ohroženého druhu.

Návrat k začátku

Obecné řeči z předchozích odstavců bych chtěl zkonkretizovat – třeba na příkladu tetřeva hlušce. Těsně před tím, než vznikl Národní park Šumava, byla populace tohoto druhu na samé hranici přežití. Během 80. let téměř vymizel z jihozápadní části Šumavy, z tradičních tokanišť na Plechém a Trojmezí. Relativně propojená a početná populace, táhnoucí se od Ostrého přes Jezerní horu, Můstek, Plesnou až k Černé hoře a Churáňovu, se během devadesátých let rozdrobila na izolované enklávy. Tradiční tokaniště byla opuštěná. Snaha o umělou obnovu populace na druhou stranu do území přivedla spoustu jedinců, kteří považovali člověka za sexuálního partnera, a tak přibýlo obtěžujících kohoutů, ba i slepic. Ti v očích veřejnosti poněkud rozmělnili obraz tetřeva jako plachého ptáka. První zonace národního parku měla zajistit nejen ochranu původních přírodních biotopů, ale také dostatečný prostor pro záchranu populace tetřeva hlušce. Více jak 20 % území národního parku se stalo první zónou: územím, ve kterém se měli návštěvníci pohybovat jen po značených turistických trasách. Ne všechny trasy byly vedeny dost ohleduplně k tetřevovi. Přesto stále sílil tlak na zpřístupnění dalších, pro tetřeva klíčových území. V roce 1995 vznikla

nová zonace. První zóna měla nový cíl: protože narůstal konflikt kolem gradujícího kůrovce, měly ostrovy první zóny vymezit prostor, kde se káčet nebude. Nebyly však už určeny k ochraně tetřeva hlušce. K tomu sloužily dřívější rezervace (v té době v kategorii přírodní památka) a takzvaná území klidu. Ta však nebyla vyhlášena v souladu se zákonem a byla záhy zrušena. Na přelomu tisíciletí už byly kůrovcové stromy káceny i v 1. zónách, a tak k ochraně tetřeva před rušením sloužilo už jen pár lokalit ponechaných bez těžby a několik přírodních památek. Dlouhých dvacet let advokáti zvířat hledali způsob, jak zajistit dostatečnou ochranu tetřevů alespoň v rozsahu odpovídajícím počátku vzniku národního parku. Trend byl však neúprosně opačný. V roce 2017 zanikly i staré přírodní památky a krajina se stala velmi průchodnou. Tetřeví populace našťastí v tomto mezidobí nevyhynula. Zdá se, že se dokonce odrazila ode dna a snad mírně roste.

Klidová území

Za růstem populace tetřeva vidíme dnes spíše změny v biotopu spojené s výměnou generací smrků, než to, že tetřevům přestali vadit lidé. Zvýšené množství stresových hormonů zjištěné v trusu ptáků do vzdálenosti 200 metrů od turistických cest nás v tom utvrzuje. Zdá se také, že početnost tetřevů neroste takovým tempem, jako její plošný rozsah. Tetřev se vrátil na Trojmezí, do Boletic, izolované ostrovy populací se zase propojily. Kdybychom měli opravdu přísně chránit tetřeva před rušením všude tam, kde se vyskytuje dnes, museli by advokáti zvířat vyloučit vstup do většiny rozsáhlých šumavských lesů. Ale touto cestou nejdu. Víme, jak vypadá prostor, který stačil tetřevům k přežití. K odražení se ode dna. A víme, že tam jej není dobré rušit. Rozhodně ne více, než je nezbytně nutné. Proto po čtyřech letech projednávání a prověřování přicházíme s ná-

vrhem nových klidových území. Zaměřují se na ochranu více druhů, nejen tetřeva hlušce. A jejich podíl na rozloze národního parku je méně než 18 %. Věříme, že to bude stačit. A věříme, že je to přijatelná oběť, jakou položí na oltář ochrany typických šumavských druhů její milovníci a turisté.

Ani perlorodka říční by dnes bez omezení zásahů v potocích, včetně zákazu brodění, nepřežila.

Pavel Hubený
Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz

Nálezová databáze ochrany

– tohle nikde jinde nemají!

Nálezová databáze Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky obsahuje desítky milionů online dostupných záznamů o výskytu druhů. Zahrnuje excerpované záznamy z literatury, digitalizovaná data z mnoha inventarizačních projektů a každý den přibývají nové, aktuální záznamy ze systematických sběrů, ale také náhodná pozorování druhů. Díky mobilní aplikaci Biolog se nálezová databáze otevřela i široké veřejnosti, což umožňuje zpřesňovat mapy výskytu především snadno rozpoznatelných druhů.

Sklenobýl bezlistý, kropenáč vytrvalý, dřípatka horská a vraní oko čtyřlísté.

Největší národní databáze ve střední Evropě

Na stránkách české nálezové databáze (dále jen NDOP; <https://portal.nature.cz/nd/>) najdete na jednom místě mnoho užitečných odkazů. Například červené seznamy, seznam evropsky významných druhů, zvláště chráněných druhů, biotopů a přírodních stanovišť

a mnohé další. Na úvodní stránce si také na křídle volavky popelavé můžete přečíst, kolik záznamů o výskytu druhů je aktuálně v nálezové databázi zveřejněných, k 16. 10. 2023 to bylo 33 342 057. Počet záznamů v české nálezové databázi můžeme porovnat pouze se slovenským Komplexným informačním a monitorovacím systémem ([\[toring.sk/\]\(https://www.biomonitoring.sk/\)\), kde k 16. 10. 2023 bylo 2 057 000 záznamů. Naši zbývající sousedi, Německo, Rakousko a Polsko celonárodní databáze o výskytu druhů totiž vůbec nemají.](https://www.biomoni-</p></div><div data-bbox=)

Mezinárodní nálezová databáze GBIF (the Global Biodiversity Information Facility; <https://www.gbif.org/>) propojuje dostupné záznamy mnoha účastnických

přírody

zemí. V této databázi je celkem 2 610 657 160 záznamů a na území České republiky zde najdeme 3 429 962 záznamů o výskytu druhů, což je počet, ze kterého jednoznačně vyplývá, že data z české nálezové databáze do GBIF ještě importována nebyla.

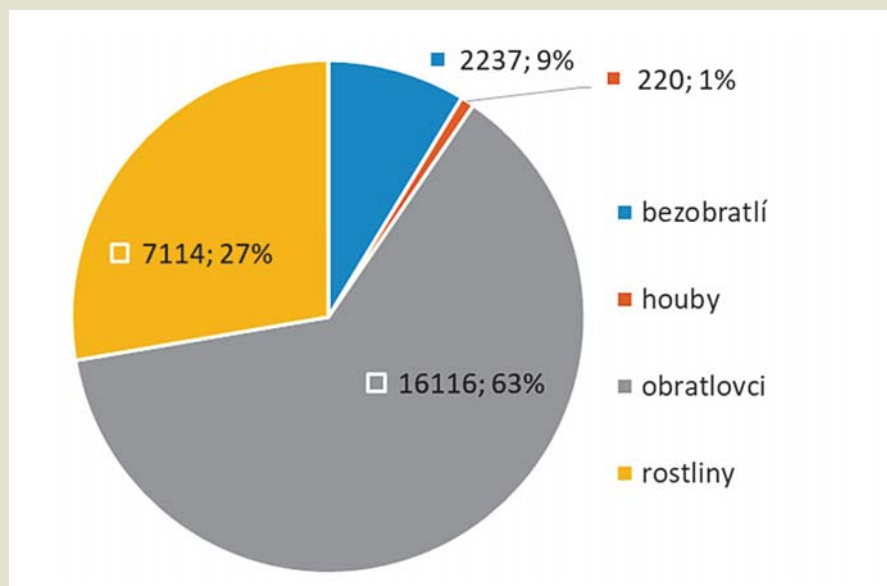
NDOP a Šumava

V současné chvíli je v NDOP na území Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava uloženo 1 479 512 záznamů o výskytu druhů, CHKO Šumava má z velkoplošných chráněných území (VCHÚ) třetí nejvyšší počet záznamů a NP Šumava je co do počtu záznamů z VCHÚ na území České republiky pátý.

Jaké druhy nejčastěji plníme?

Pro ochranu přírody jsou velmi důležitá aktuální pozorování. Zaměstnanci Správy NP Šumava při plnění nálezové databáze v posledním kalendářním roce prostřednictvím 165 účtů vložili 25 690 záznamů. Z toho téměř 60 % pozorování bylo v období od dubna do srpna a např. v červnu do NDOP přibýlo téměř 5 000 záznamů.

Většina záznamů (57 %) nespádala z pohledu vyhlášky o zvláště chráněných druzích do žádné kategorie ochrany. 16 % záznamů jsou druhy ohrožené, 18 % středně ohrožené a 9 % (2 437 záznamů) je v nejvyšší kategorii ochrany: kriticky ohrožené. Jednoznačně nejvíc jsme zadali obratlovců (v první pětičce jsou bobr, tetřev, krkavec, jeřábek a datel), následovaly rostliny (v první pětičce jsou lupina, dříváček, plavuň pučivá, prstnatec májový a arnika), pak bezobratlí (v první pětičce jsou mravenci rodu *Formica*, kornatec

Rozdělení loňských (2022) záznamů zaměstnanců Správy NP Šumava do skupin organismů. Obratlovci a rostliny představují 90 % všech zapsaných pozorování.

drobný, žlutásek řešetlákový, babočka osiková a mravenec lesní) a houby. Podíly jednotlivých skupin viz obrázek.

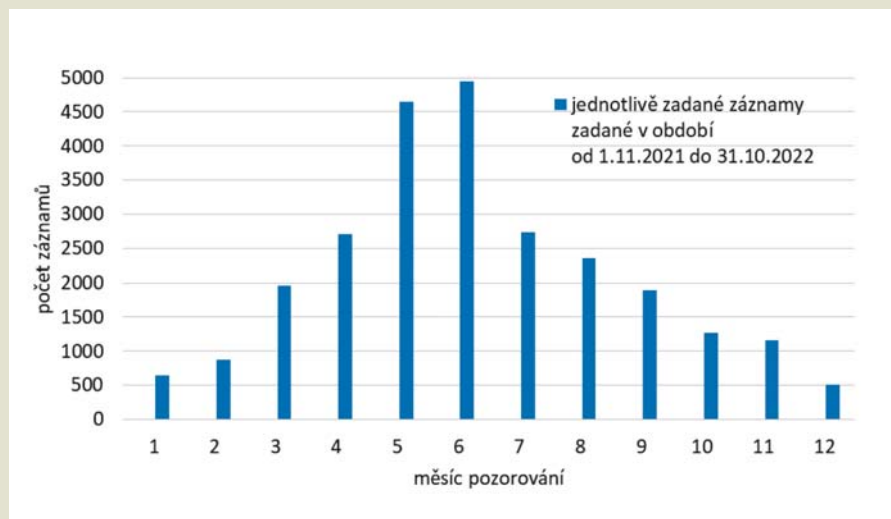
K čemu je dobré mít všechny záznamy na jednom místě?

Nálezová databáze výskytu druhů je klíčovým zdrojem informací pro rozhodování státní správy. Mají-li úředníci správně posoudit, zda povolit či naopak zastavit nějaký záměr, potřebují k tomu informace o výskytu druhů, které jsou aktuální pro každou konkrétní lokalitu a jsou dohledatelné na jednom místě (v jedné databázi). Argumenty některých mapovatelů, kteří se Správou spolupracují či dokonce některých kolegů ze Správy NP Šumava, že data o výskytu druhů jsou uložena na jejich pracovních discích a že si je úředníci mohou kdykoliv vyžádat a že je následně dostanou včetně „jediného správného odborného komentáře“ narážejí

na fakt, že úředník je osobně zodpovědný za řízení, které vede. A že musí být schopný nejen obhájit úvahu, která ho vedla k povolení či zastavení záměru, ale zejména doložit, o co se úvaha opírá. Tím se každý použitý údaj stává v podstatě veřejným a může být nejen interpretován jako podklad k úvaze příslušného orgánu, ale i jako údaj, který může být podroben kritice a zpochybnění z hlediska odvolatele popř. žalobce. Schopnost doložit výskyt nějakého chráněného druhu ve správním řízení má i své časové limity. Proto je praktické, aby úředník při svém rozhodování našel údaje o druzích rychle a ve zdroji, který je veřejně dostupný, místo toho, aby nejdřív obtelefonoval všechny kolegy ze Správy nebo jiné odborníky zabývající se monitoringem, aby zjistil, zda se na místě záměru vyskytují nějaké zákonem chráněné druhy.

Poučení z minulosti

Zkušenosti z minulosti nás učí, že právě do datečně upozorňování na výskyt chráněných druhů, když už jsou některé záměry povoleny, vyvolávají největší střety a problémy, a často zhatí opravdu klíčové možnosti ochrany. Příkladem může být prohraná ochrana tetřívka na levém břehu Lipna nebo soudní zrušení území s omezeným vstupem v Národním parku Šumava v roce 2010. Plnění nálezové databáze nás pravděpodobně před podobnými problémy v budoucnu neochrání, ale může významně usnadnit a zefektivnit řešení mnoha z nich.

Měsíční počty záznamů zaměstnanců Správy NP Šumava za loňský rok ukazují, že nejlepší období pro plnění nálezové je v květnu a červnu.

Pavla Čížková
 Správa Národního parku Šumava
 pavla.cizkova@npsumava.cz

Není lehké být prasetem

monitoring pohybu a populace
prasete divokého na Šumavě i dál

6/6/2019 10:42 AM A116

Bachyně se selaty na snímku z fotopasti v Národním parku Bavorský les v červnu 2019. Foto: Nationalpark Bayerischer Wald

O prostorovém chování prasate divokého v Bavorském lese, na Šumavě a obecně v evropských středohorských oblastech se zatím ví jen málo. V poslední době se tato zvířata dostala do popředí zájmu jako potenciální přenašeči afrického moru prasat (AMP). Africký mor prasat je pro člověka sice neškodný, divoká i domácí prasata však obvykle usmrtí během necelých dvou týdnů. Divoká prasata jsou i bez moru považována za problémová zvířata, protože při hledání potravy rozorávají pole a louky a působí tak velké škody v zemědělství. Kolik je v dané oblasti divokých prasat a zda jsou velkoplošná chráněná území, jako jsou národní parky Bavorský les a Šumava, útočištěm těchto inteligentních a společenských zvířat, z nichž pak podnikají výpady do okolí, je proto velmi důležitým tématem. Ve výzkumném projektu "Podklady pro rozhodnutí o vymezení restriktivních území: ekologie pohybu prasat divokých v závislosti na faktorech prostředí" Bavorského státního ministerstva životního prostředí a ochrany spotřebitele a Bavorského státního úřadu pro zdraví a bezpečnost potravin jsme se blíže zaměřili jak na prostorové chování prasat divokých, tak na metody odhadu jejich populační hustoty.

Abychom zjistili, jak se divoká prasata v terénu pohybují, odchytily jsme v Národním parku Bavorský les 46 zvířat, opatřili je obojky s GPS a opět je vypustili. Obojky zaznamenávaly polohu zvířete každou půlhodinu a téměř bezprostředně ji odesílaly prostřednictvím SMS do centrální databáze, což nám umožnilo rychlé sledování jejich pohybu. Brzy se ukázalo, že na německé straně zvířata až na výjimky národní park téměř neopouštějí. Rozhodující roli zde pravděpodobně hraje vysoký lovecký

tlak. Výlety zvířat mimo park často končily během několika dní jejich odstřelem. Zároveň však bylo prokázáno, že divočáci migrují na velké vzdálenosti přesahující 20 kilometrů. V několika případech šlo o migraci mladých zvířat do nového území. Jedna bachyně s mláďaty obojkovaná na severu Národního parku Bavorský les přešla dvakrát do České republiky až za hranice Národního parku Šumava a zase zpět do Národního parku Bavorský les. Je zřejmé, že takové chování se vyplatí v pří-

padě dostupnosti potravy nebo jiných zdrojů v dané oblasti. Zvířata tedy mohou překonávat překvapivě velké vzdálenosti, pokud potenciální přínosy převáží riziko zastřelení.

Vymezení jádrového oblasti

Aby se v případě výskytu AMP zabránilo šíření nákazy, vymezi se kolem místa nálezu nakaženého zvířete jádrová oblast (v ČR uzavřené pásmo II). V Německu se celá oblast oplotí. To by mělo zabránit

tomu, že ji zde žijící divoká prasata opustí. V oblasti se rovněž omezí lidská činnost, aby nedocházelo ke zvýšenému pohybu divokých prasat v důsledku rušení a šíření viru například blátem na botách. Důležité je, aby jádrová oblast nebyla vymezena ani příliš velká, ani příliš malá. Musí se dát prakticky oplotit, musí se v ní dát provést nezbytná opatření a zároveň minimalizovat riziko, že nakažené prasce oblast opustí. Abychom odpověděli na otázku optimální velikosti jádrové oblasti, analyzovali jsme nejprve údaje GPS od 57 divokých prasat, která byla obojkovaná v Národním parku Hainich. Zjistili jsme, že se riziko opuštění kruhové jádrové oblasti na každých 100 metrech velikosti poloměru kruhu snižuje o 10 %. Obecně platí, že samice kruh opouštějí s menší pravděpodobností než samci, i když u samic existují i sezónní rozdíly. U poloměru kruhu nad 6 km bylo riziko opuštění oblasti nepatrné.

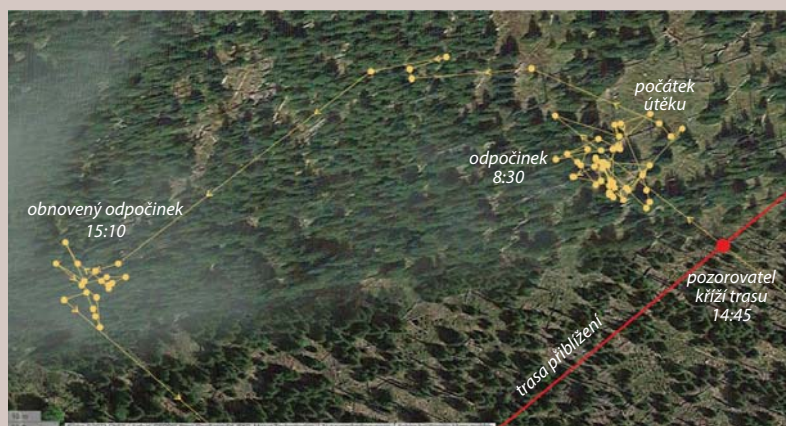
Bojí se prasata lidí?

Kromě toho jsme chtěli zjistit, jak silně může lidské rušení ovlivnit prostorové chování zvířat. Za tímto účelem jsme v Národním parku Bavorský les provedli standardizované experimenty se 14 označenými zvířaty, při nichž se pozorovatelé pohybovali ze vzdálenosti jednoho kilometru v co nejpřímější linii směrem k bodu vzdálenému 50 m od poslední známé pozice označeného jedince. Aby bylo možné sledovat pohyb rušeného jedince přesněji, byla během přibližování frekvence poloh zaznamenávaných GPS obojkem zvýšená na jedno zaměření každých pět minut. V 70 % pokusů o přiblížení se nám podařilo zjistit útěk prasete. Zatímco doba trvání útěku byla v průměru jedna hodina, jeho počáteční a koncový bod byly v průměru vzdáleny pouhých 153 metrů. Můžeme tedy říci, že turistické pohyby mimo cesty zvířata vyplaší, ta ale neutečou na velkou vzdálenost. Tato a podobná vyrušení by tedy neměla přispívat k rychlému šíření AMP.

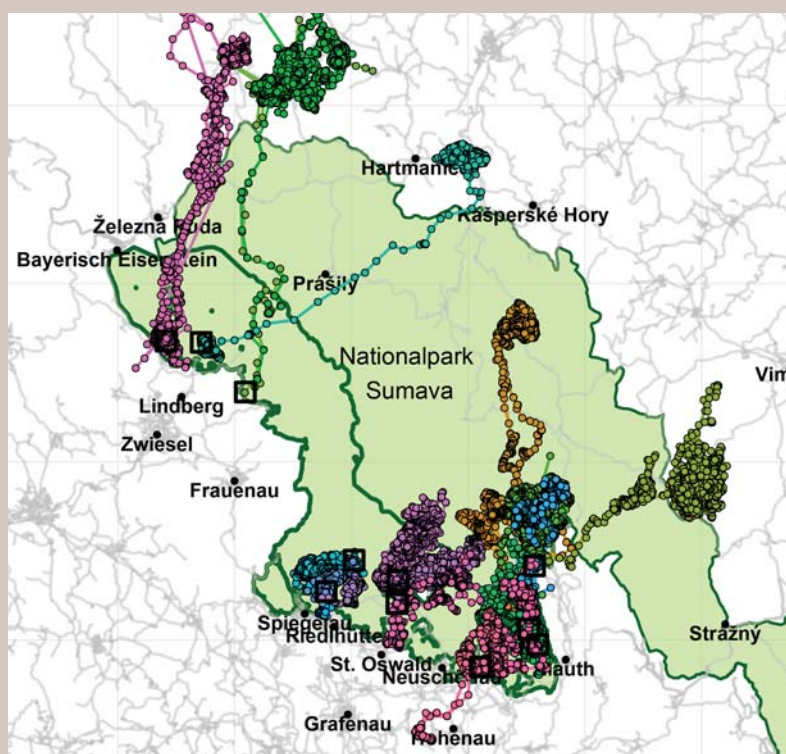
Hustota prasečí populace

V případě vypuknutí nákazy AMP je také důležité vědět, kolik divokých prasat se v oblasti vyskytuje, aby bylo možné naplánovat potřebné úsilí na snížení jejich populační hustoty kolem jádrové oblasti. Ekonomicky efektivní metodou pro získání potřebných údajů je použití fotopastí. Velké množství fotografií ale vyžaduje hodně času, abychom z nich získali potřebné informace, například počet vyfotografovaných prasat divokých. Proto pracujeme na metodách, které by tyto úkoly zjednodušily a urychlily, třeba s využitím umělé inteli-

Právě obojkované prasce. Foto: Janine Rietz

Příklad průběhu pokusu rušení jedince.

Pozice obojkovaných jedinců od října 2021 do července 2022. Mapa: Elodie Wielgus

gence. K odhadu populační hustoty navíc potřebujeme vhodné statistické metody, které umožní odhadnout počet zvířat na jednotku plochy, aniž by bylo nutné identifikovat konkrétní jedince. To není u divokých prasat z fotografií možné. V současnosti pracujeme na validaci a zdokonalení těchto metod, aby je bylo možné co nejdříve aplikovat v praxi. Pro Národní park Bavorský les jsme v letech 2018-2020 získali odhad průměrné populační hustoty 1,8 jedinců prasete divokého na kilometr čtvereční.

Přestože naše výsledky poskytují důležité první informace o pohybu divokých prasat v Bavorském lese a na Šumavě, zůstává mnoho otázek nezodpovězených: Které faktory rozhodují o tom, kam se divoká prasata přesunují? Jak se liší akční rádius zvířat v různých oblastech? Jsou únikové reakce vyvolané silnějšími podněty, jako jsou výstřely z pušek, výraznější? Těmito otázkami je třeba se v budoucnu zabývat.

Pavel Bečka

Správa Národního parku Šumava
pavel.becka@npsumava.cz

Rok 2024 – rok tlejícího dřeva

Rok 2024, bude na Správě Národního Šumava zasvěcen tlejícímu dřevu. V průběhu celého roku se budeme intenzivně věnovat jednotlivým tématům souvisejícím s ponecháváním tlejícího dřeva a jeho nepostradatelnou funkcí pro lesní ekosystémy. V aktuálním příspěvku bych rád obecně shrnul a prezentoval současné poznání.

Stojící souše a obecně tlející dřeva mají v ekosystému mnoho funkcí. Foto: Jaroslav Červenka

Jak se tlející dřevu dostává do ekosystému => Disturbance

Ještě do nedávna byly středoevropské, potažmo šumavské horské lesy považovány za stabilní a statické. Jakékoliv větší narušení (odumření dospělých stromů) – disturbance horských smrkových lesů bylo hodnoceno jako nepřírozené, způsobené komplexním působením člověka. Větší důraz byl kladen na strukturu porostů a dlouhodobá dynamika a především role disturbance byly často přehlíženy. Díky celé řadě vědeckých prací z posledních cca 20 let víme, že tyto ekosystémy rozhodně nejsou statické a změna je jejich nedílnou a nepo-

stradatelnou součástí. Ukázalo se, že v obnově horských smrčín disturbance v podobě větru, nebo lýkožrouta smrkového (kůrovce) vždycky byly, jsou a pravděpodobně budou klíčovými faktory jejich obnovy. Každá taková disturbance po sobě zanechává nějaké biologické dědictví. Jedním takovým dědictvím je právě tlející dřev, které přírozeně vzniká právě díky disturbancem.

Co všechno je tlející dřev – to jako ten „bordel“ v lese?

Stojící souše, ležící kmeny, vývraty, odlomené větve, části rozpadlého dřeva, pařezy, pahýly, to vše považujeme za tlející

dřev (nebo také mrtvé či odumřelé). Mimo vyjmenované podoby tlejícího dřeva ho můžeme najít i na živých stromech. Biotopové stromy (veteráni) – tak označujeme dožívající stromy, které jsou stále ještě živé, ale zároveň jejich odumřelé části vytvářejí spoustu prostoru pro biodiverzitu. To co pro člověka může být „bordel“, nebo neuklizený les, je životním prostorem pro 30-50 % všech organismů žijících v lese.

Funkce tlejícího dřeva – je ten nepořádek nutný?!

ANO, ten nepořádek nutný je! Tlející dřev je jednou ze základních a nepostrat-

datelných složek přirozených lesních ekosystémů. Navzdory jeho významu bylo a stále ještě je vlivem lesního hospodaření z lesů odstraňováno. S tlejícím dřevem v lese se dnes můžeme setkat především v chráněných územích, kde člověk intenzivně nehospodaří. V minulosti bylo ponechávání dřeva v porostech bráno jako závažná chyba. Nedostatek znalostí způsobil, že mrtvé dřevo bylo chápáno jako jedna z příčin šíření onemocnění stromů, přemnožení hmyzích škůdců a šíření lesních požárů. Výsledky nových výzkumů mění současný pohled na tuto problematiku a vyvracejí mýtus, že tlející dřevo a staré stromy znamenají nemocný les. V angličtině je požíván termín „Dead wood“ tedy mrtvé dřevo, ve skutečnosti je tomu právě naopak. Mrtvé dřevo je plné života, s vysokou rozmanitostí přirozených stanovišť pro četné druhy organismů. Lesy, ve kterých najdeme staré stromy a tlející dřevo, jsou zdravější a hlavně jsou lépe schopny odolávat klimatickým změnám, nemocem, škůdcům a jiným nebezpečím.

Tlející dřevo má nedocenitelnou roli v koloběhu živin, v přirozené obnově lesů, ovlivňuje funkce a strukturu vodních toků, morfologii svahů, různorodost prostředí a především má pozitivní vliv na biodiverzitu tisíce druhů organismů – bakterií, řas, hub, mechů, jätrovek, lišejníků, kapradorostů, roztočů, hmyzu, ptáků, savců a dalších.

Jak je možné, že tolik druhů využívá tlející dřevo – vždyť je strašně tvrdý, nebo ne?

Nic není hned, role tlejícího dřeva v ekosystému se mění s postupným rozkladem. Tvrdé nerozložené dřevo slouží pouze malému množství organismů, další druhy si

musejí počkat. Některé z nich jen několik málo let, jiné celá desetiletí, než strom ztrouchniví a začne uvolňovat do půdy důležité živiny. Klíčem všeho jsou houby, které osidlují tlející dřevo jako jedny z prvních organismů a „připraví“ ho pro další ekologické procesy, a pro další organismy. Houby jsou jediné organismy, které umí rozkládat lignin, a i proto je jejich význam v koloběhu živin na naší planetě tak obrovský. Na Šumavě je známo minimálně 400 druhů ligninových (tj. na dřevě žijících) hub. S postupným rozkladem množství a rozmanitost druhů přítomných nebo využívajících tlející dřevo stoupá. Nejvyšší početnost druhů je u středně rozložených kmenů. Postupným obsazováním dřeva dochází k poklesu zdvořu a objemu dřeva, druhy si začínají konkurovat, a proto jejich početnost u nejvíce rozložených kmenů mírně klesá.

Závěr - rok tlejícího dřeva

Tlející dřevo může sice vypadat jako nepořádek v lese, ale přináší nespočet benefitů pro přírodu a biodiverzitu. Ponechání určitého množství tlejícího dřeva je určitě důležité, nejen v chráněných územích, ale v lesích hospodářských. Tento obecný text je úvodem do roku tlejícího dřeva, během kterého budete mít šanci se podrobněji seznámit s managementem tlejícího dřeva v národním parku, s funkcemi tlejícího dřeva a také s druhy, které jsou na tento biotop vázány.

Jaroslav Červenka

Správa Národního parku Šumava
jaroslav.cervenka@npsumava.cz

Tlející kmen smrku plný života. Foto: Jitka Zenáhlíková

Kornatec velký je vzácný dřevožijný brouk z čeledi kornatcovitých. V roce 2018 byl po bezmála 100 letech znovu objeven v NP Šumava. Foto: Pavla Čížková

Jedním z nejvzácnějších druhů brouků vázaných na tlející dřevo je trnoštitka horský. Jeho současný areál na Šumavě roste díky velkému množství odumřelého dřeva. Foto: Pavla Čížková

Stojící souše poskytují domov datlíku tříprstému. Foto: Rainer Simonis

Co požár znamená pro přírodu

Původně hospodářský les se po kůrovci mění v divočinu. Foto: Dana Vébrová

Příroda národního parku České Švýcarsko se posledních několik let dynamicky mění přímo před našima očima.

Ticho před bouří

Ještě v roce 2017 byly pro území národního parku typické tmavé smrkové lesy, z nichž vystupovaly skály s romantickými bory. Les, kterým návštěvníci procházeli, působil spořádaně až uklizeně, podobně jako v lesích, kde se hospodaří. Zřídka zde byly vidět odumřelé stromy, či ležící dřevo a pokud ano, byly to většinou staré buky z předchozí generace lesa. Dožívaly, rozlamovaly se a vytvářely tolik cenou přírodní strukturu a složku lesa. Poměrně často bylo možné vidět oplůtky a oplocenky, ve kterých Správa parku chránila původní druhy dřevin a snažila se je takto vrátit do lesa.

Dalo by se říct, že se postupovalo s přeměnou lesa velmi opatrně až konzervativ-

ně, a to právě proto, že les, který Správa převzala do péče, byl velmi křehký a nestabilní. Převládal zde smrk na vysychajících stanovištích, každou zimu ho narušoval vítr, a po těchto událostech se stále intenzivněji objevoval kůrovec. Byl to les, který založil člověk a sto let se o něj intenzivně staral a byl nevyhnutelný jeho rozpad, jakmile se s touto péčí a ochranou přestane.

To se také stalo po roce 2018, po roce vypustit extrémně teplém a suchém, v období, kdy na mnoha územích České republiky již kolabovaly hospodářské lesy. Lesy se začaly rozpadat i v Českém Švýcarsku. Po počáteční snaze zastavit šíření kůrovce od tohoto marného boje Správa NP ustoupila a nechala kůrovce pracovat s lesy po svém.

Příroda si bere území zpět

Les, jeho stav a podmínky pro srůst nového lesa, se během několika let výrazně změnil. Ponechané stojící odumřelé stromy mírnily obrovské změny světelných a tepelných podmínek, původně tmavé lesy se totiž zcela otevřely slunci a všude se objevilo velké množství mrtvého dřeva. Kůrovec postihl celé území národního parku během pěti let a lesy v Českém Švýcarsku začaly vypadat divoce, rodil se zde les, jehož tvůrcem již byla příroda.

Kůrovec byl způsob, jakým se příroda vypořádala s nepřírozenou formou lesa a urychlil jeho obnovu v takové míře, že by toho obnovní management (lesnické zásahy) nebyl schopen. Brzy se však měl představit další přírodní činitel, jehož do-

a co se s ním změnilo

pady jsou ještě výraznější. A tím byl rozsáhlý požár.

Návrat na start

Vývoj lesa je dlouhodobý a kontinuální proces. Život stromů náš lidský život přesahuje, zdá se nám proto, že les roste pomalu, a my jsme na les v našich oblíbených místech a jeho podobě zvykli. Těžko si zvykáme, pokud se nám les najednou změní, nebo když ho třeba někdo vykácí.

Přesto jsou momenty, kdy se zdá, že se vývoj lesa zrychlí. Co bylo dlouho téměř neměnné se najednou přemění v něco nového a my můžeme sledovat vývoj lesního ekosystému jako zrychlený závod a souboj mladých jedinců. A právě toto umí nejlépe vyvolat požár, působí totiž intenzivně na všechny složky ekosystému.

V prostředí pískovcové krajiny, po letech smrkového hospodaření, došlo k silnému okyselení a ochuzení půd o živiny. Na zemi, zejména ve smrkových a borových lesích, ležela silná vrstva pomalu se rozkládajícího opadu, kterou jen pomalu prorůstaly nové semenáčky. Právě tato vrstva zpomalovala obnovu lesa, ale zároveň byla tím hlavním médiem, který rozdmýchal a přenášel požár. Požár strávil hrabanku a drobné větvičky na zemi, spálil stojící souše a zahubil i živé stromy. Obrovská intenzita a rychlost požáru, podpořená hlubokým suchem a větrem i naakumulovaným hořlavým materiálem na zemi i ve stromech, způsobila jeho rozšíření do všech typů lesa. Shořely tak i borové lesy na skalách, které jsou k požárům nejnáchylnější, zejména pokud zde již dlouho nehořelo, ale zasaženy byly i k požárům citlivé bukové lesy. Při požáru se však uvolnilo velké množství živin a prvků do půdy, zjednodušené požár rozložil a pohnojil již tolik let vyhladovělou půdu.

Jak vypadá nový začátek?

Co se děje a bude dít na spáleništi již do značné míry víme z 18 ha velké spálené plochy z roku 2006 u Jetřichovic. Spontánní vývoj ekosystému tenkrát všechny překvapil. Od hrabanky očištěnou půdu kompletně pokrýl les semenáčků pionýrských dřevin. Na počátku převažovala bříza, topol osika a vrba jíva. Postupně přibývaly další druhy, jako je borovice, smrk, nebo buk. Dnes je skalnatý ostroh porostlý březovým porostem a pod jeho ochranou zde rostou a každý rok přibývají další nové stromy. Vývoj na „novém“ spáleništi se zdá být velmi podobný.

Dramatická změna se odehrála i v říši nižší vegetace a hub. Požářiště porostlo trsy kapradiny hasivky orličí, játkovkou porostnicí mnohotvárnou a mechem skrutkem vláhojevným. Ovšem prvními opravdovými kolonizátory spálených míst byly **houby**. Bezprostředně po prvním dešti se ohořelé kmeny buků a dalších listnáčů oblékly do plstnatého pláště lososové barvy tvořeného nepohlavním stádiem houby rodu *Neurospora* a zem se pokryla barevnými koberci prvních spáleništních hub. Později zde převládly různé druhy spálenitek, jejichž plodnice jsou zbarvené od oranžové po tmavě hnědou.

Živočišný svět je na požáry také uzpůsoben. V současnosti zdejší faunu tvoří nejen přeživší jedinci, plochy také okamžitě osidlují specializované **druhy hmyzu**. V letošním roce však byly zasaženy plochy s jedinou populací chrobáka černého v ČR. Tento byl však uchráněn před žářem hluboko pod zemí v kukelních komůrkách a nová generace je již při letošním podzimu opět k vidění.

**Dana Věbrová, Ivana Marková
a Lukáš Blažej**
Správa Národního parku České Švýcarsko
d.vebrova@npcs.cz

Při požáru odhořela hrabanka a tím vznikl prostor pro pionýrské dřeviny, zejména břízu.
Foto: Václav Sojka

Požár prošel všemi typy lesa. Foto: Václav Sojka

První osídlenci byly houby - *Neurospora* na ohořelém buku. Foto: Václav Sojka

Krajina se po požáru vizuálně změnila. Foto: Václav Sojka

Poslední přeživší stromy

Faktory ovlivňující přežívání stromů po kůrovcové gradaci

Jednotlivé vzrostlé stromy vždy přežijí velké disturbance. Foto: Josef Brůna

Kůrovcové disturbance vždy byly a budou součástí šumavských horských smrčín. Rekonstrukcí historie disturbance z posledních 500 let víme, že disturbance menšího rozsahu se vyskytují každých 40 let a disturbance, při kterých odumře většina mateřského porostu, se vyskytují každých cca 170 let. V posledních dekádách Šumava opět prodělala velmi silné disturbance, nejprve orkán Kyrill a následné velkoplošné gradace kůrovce. Každá taková disturbance po sobě zanechá nějaké biologické dědictví - tlející dřevo, přirozenou obnovu anebo právě některé přeživší dospělé stromy. Studie, která probíhala především na území NP Šumava, sledovala faktory, které mají vliv na přežívání jednotlivých stromů. Kombinací dálkového průzkumu země a pozemním šetřením bylo vytipováno 184 smrků a určeny jejich růstové charakteristiky. Ty byly použity pro následné analýzy. I ty nejsilnější kůrovcové disturbance přežije vždy několik stromů z původního mateřského porostu. Jak je to možné a které faktory přežívání ovlivňují?

Faktory ovlivňující přežívání stromů – měly jen štěstí?

Ukázalo se, že schopnost některých smrků přežít velmi silné kůrovcové disturbance rozhodně není náhodný proces. Přežívání smrků je ovlivněno fenotypem stromu, strukturou lesa a klimatickými podmínkami. Výsledky studie jasně potvrdily, že vliv na přežívání smrků mají určité ekologické faktory. Přestože klimatické podmínky ve studované oblasti jsou obecně vhodné pro růst smrku, dlouhodobé sušší periody mohou zesílit fyziologický stres na úrovni stromů a snížit pravděpodobnost přežití.

Tloušťka stromu – jsou větší stromy odolnější?

Je tomu právě naopak. Naše zjištění odhalila, že stromy větších dimenzí jsou mnohem náchylnější k odumření, za předpokladu že ostatní faktory, jako je zásobování vodou, jsou konstantní. Mohlo by se zdát, že silnější jedinci jsou odolnější, avšak čím větší strom tím jsou jeho metabolické nároky větší a schopnost využívat dříve uložený uhlík k podpoře obranných funkcí je nižší. To jsou důvody větší náchylnosti k odumření.

Délka koruny – pomáhá zastínění kmene?

Ano! Pravděpodobnost přežití smrků se zvětšuje s délkou koruny, tedy se samozastíněním kmene. Dlouhé koruny totiž zakrývají kmen a znemožňují tak kůrovcům pozorovat barvu a tvar kmene. Což je nejdůležitější pro výběr hostitelského stromu. Tím pádem tyto stromy často zůstanou ušetřeny. Větší koruny

také zvyšují uhlíkovou bilanci stromů, a tím zvyšují i jejich obrannou funkci. Důležitá je rychlost fotosyntézy, ta je závislá na teplotě a vlhkosti vzduchu v korunách jednotlivých stromů. Dlouhodobé oteplování může v řidších korunách způsobit přehřátí, a tím i snížení fotosyntézy celého stromu. Což způsobuje oslabení stromu.

Přeživší smrky v horské smrčíně. Foto: Radek Bače

Kompetice – je v množství síla?

Naopak! Mnohem lépe přežívají stromy v rozvolněnějších porostech, tedy v porostech s menším počtem stromů. Stromy v přírodě bojují nejen s kůrovcem, ale především mezi sebou o prostor, vodu a živiny. Pokud dojde k omezení těchto zdrojů, dochází i k oslabení některých stromů (omezení fotosyntézy a ukládání uhlíku). Proto porosty s větší hustotou jsou často méně odolné kůrovcům. Obzvláště pokud se jedná o sušší lokalitu.

Dostupnost vody – co když nebude pršet?

Velmi důležitým faktorem pro přežívání je dostupnost vody. Výsledky studie potvrzují, že fyziologický stres způsobený vodním deficitem stromy oslabuje, a ty jsou pak méně schopné se bránit napadení kůrovcem. Voda je ve stromech transportována proti gravitační síle od kořenů k listům. Pokud je nedostatek vody, dochází u stromů k omezení

proudění vody pletivy a k odumření nebo oslabení stromu. Naše studie hodnotila opakovaný stres způsobený prodlouženým nedostatkem vody. V tomto případě opět dochází k omezení důležitých procesů, včetně fotosyntézy, což vede k vyčerpání zásobních a obraných látek. Trvalý vodní stres tedy ohrožuje obrannou funkci a snižuje pravděpodobnost přežití stromů v sušších porostech.

Interakce – co udělají všechny faktory dohromady?

Jedním z nejdůležitějších faktorů, je právě dostupnost vody, ta může snižovat nebo zvyšovat význam, všech předchozích faktorů. Větší stromy v sušších prostředích byly podstatně náchylnější k mortalitě způsobené kůrovci, než obdobně velcí jedinci na vlhčích lokalitách. Stejně tak se při nedostatku vody snižuje pozitivní efekt délky koruny. Přesto mají stromy s delší korunou větší prav-

děpodobnost přežití, než stromy s menšími korunami. U stromů s menší korunou dochází při nedostatku vody k okamžitému omezení fotosyntézy a s tím spojené schopnosti se bránit. Omezení dostupnosti podzemní vody může nepřímo zhoršit situaci v hustějších porostech, kde je větší boj o vodu a dostupnost živin. Závažný nedostatek živin ve stromech opět omezuje fotosyntézu a následnou produkci sekundárních metabolitů, které podporují obranyschopnost.

Závěr

Fascinující síla přírody se ukazuje i v tom, že i v nehostinných podmínkách šumavských horských smrčín jsou některé smrky schopné přežít i velmi silné disturbance. Naše studie prokázala, že to není náhoda, nebo štěstí. Potvrdilo se, že stromy větších dimenzí mají větší pravděpodobnost odumření po napadení kůrovcem, stejně tak hustota porostu negativně ovlivňuje přežívání stromů. Naopak stromy s delšími korunami byly mnohem odolnější proti kůrovci. Velmi důležitým faktorem je vlhkost (dostatek vody), která má velký vliv na přežívání a může i snižovat, nebo zvyšovat význam předchozích faktorů. Předpokládá se, že určitý vliv může mít i genetika stromu, ale tím se tato studie nezabývala.

*Kompletní výsledky najdete v odborné publikaci: Korolyova, N., Buechling, A., Ďuračiová, R., Zabihi, K., Turčáni, M., Svoboda, M., Červenka, J. & Jakuš, R. (2022). The Last Trees Standing: Climate modulates tree survival factors during a prolonged bark beetle outbreak in Europe. *Agricultural and Forest Meteorology*, 322, 109025.*

Dlouhé koruny přeživších stromů v oblasti Trojmezí. Foto: Radek Bače

Jaroslav Červenka

Správa Národního parku Šumava
jaroslav.cervenka@npsumava.cz

Meliorace na stránkách časopisu Šumava v průběhu let

Systematickou drenáž vidáme v CHKO i v okrajových partiích národního parku.

Když člověk projíždí Pošumavím a zaměřuje se na vzhled krajiny, na přítomnost vody, i v této podhorské oblasti ho překvapí jistá jednotvárnost. Scelenost luk a pastvin „narušují“ jen všudypřítomné skruže, prozrazující podzemní odvodňovací systém. A když se začnete ptát pamětníků, lidé zavzpomínají: „No jo, to ještě těsně před revolucí stihli tuhle a támhleto louku, kde jsme jako kluci chodili pozorovat bekasiny...“

Někteří to přímo zažili, mladší generace našinců již v pozměněné krajině vyrůstaly. Současný stav jim přijde zkrátka normální, a to včetně lidí v krajině hospodařících. Když se ovšem tématem vodního režimu denně zabýváte, dokážete si časem představit všechny ty drobné mokřiny a potoční nivy, jež z krajiny kompletně zmizely, a všechny benefity, které by nám jejich funkce dokázaly přinést. V takovém případě záhy dostane pocit, že by o tom mělo vědět co nejvíce lidí. Co jsme s krajinou provedli, o co jsme přišli my, o co jsme připravili na vodu vázané živočichy, na jaké problémy jsme si zadělali.

Časně po revoluci

V prvním čísle časopisu Šumava roku 1990, již otevřeně hodnotí negativní dopady meliorací mladý geograf Pavel Hubený: „Dále vlastní odvodnění. Málokoho zajímá, že systematická drenáž přinese drastické proměny a nehomogenní zhu-

nění půdních horizontů. Urychlení odtoku, snížení retenční schopnosti krajiny. Razantní rozbouření ekosystémů vytvořených samotnou krajinou v daných podmínkách...“ a ve svém článku „Změny v zemědělské krajině Šumavy“ pokračuje ve výčtu problémů, které byly očividně při rozsáhlých aktivitách Státní meliorační správy přehlíženy: „Dnešní velkovýrobní systémy odvodnění s sebou nesou řadu fenoménů, které se dotýkají především citlivosti vodního režimu, nerespektování detailu lokálních diferencí ve struktuře nadloží a podloží a jejich vlastností za různých klimatických situací. Nelze přehlédnout ani vliv na charakter půdní flóry a fauny.“

80. léta

Také dnes o tomto mluvíme a píšeme, krom jiného i v časopise Šumava. Kdo jiný, než ochránci přírody, by měl? Byl však takto konzistentní přístup ochrany přirozeného vodního režimu na stránkách Šumavy

držen před listopadem 89, nebo byla propaganda spojená s drastickými změnami říční sítě a mokřadů protlačena až do časopisu čistě ochranného? B je správně. Byly zkrátka doby, kdy se v článkách pojednávajících o melioračních aktivitách vydvihovaly především pozitiva. Můžeme se jen domnívat, že opak byl „zakázán“.

Nejinak tomu bylo v článku Ing. Skalníka v druhém čísle Šumavy roku 1981, kde v první části rozebírá potřebu rozšíření zemědělské výroby do podhorských oblastí a představuje metodiku, v té druhé pak uvádí konkrétní modelová opatření: „Jako praktický příklad z poslední doby, vycházející z uvedených zásad, lze uvést projekt „Odvodnění pozemků Státního statku v Hartmanicích“. Řešená stavba je jednou ze série nových staveb v horských a podhorských oblastech Šumavy. Projekt zpracovaný na základě širší územní studie a výsledků náročnějších průzkumných prací zvažuje i potřebná opatření z hlediska tvorby

prostředí

se měli počít
ůdy nikdy ne-
ské půdy.
podmínek a
udit, že kon-
lost půdních
ozděluje od-
geologické
hydrolo-
území roz-
zán:
stí svahů

horních
es při-
ch až
stále
za-
nech
pod-
ním
rou
ení
n-

a ochrany životního prostředí a řeší tak odvodnění 85 hektarů zemědělské půdy v nadmořské výšce 600 až 900 m s 1 044 mm ročního úhrnu srážek.

Bylo navrženo provedení odvodňovacích zásahů ve dvou fázích:

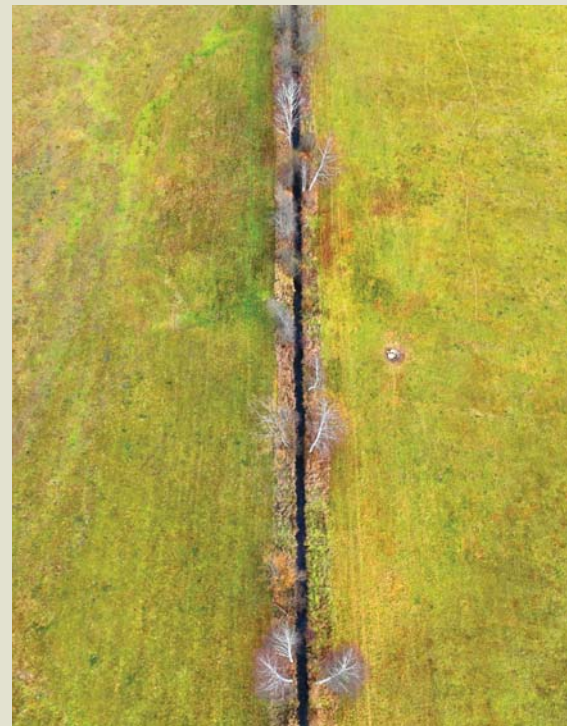
1. Důsledné zachycení svahových vod, stékajících po skalním nebo nepropustném podloží, podchycení pramenných vývěřů a odvodnění míst s výskytem rašelinných vrstev systematickou drenáží.
2. Po zajištění účinnosti provedených opatření, zhuštění drenážních rozchodů tak, aby na pozemcích bylo dosaženo jednotného vodního režimu.

V textu nelze přehlédnout spojování melioračních prací s aktivním zlepšováním životního prostředí. Tento trend autor udržuje i v závěru: „Uvedené pojednání podává přehled o praktických možnostech pro řešení odvodnění v horských, ale především v podhorských oblastech Šumavy, na něž se stále obrací nesporný zájem o jejich intenzivní využívání. Při racionálním přístupu k řešení těchto problémů a při důsledném respektování výsledků odborného průzkumu všech složek a přizpůsobení základních a v praxi osvědčených principů na dané místní podmínky by nemělo při provádění odvodňovacích opatření dojít k závažnějšímu narušení přírodního prostředí.“ Ing. Skalník byl podle slov jeho kolegů zapáleným ochráncem přírody. A tak si přeci jen na konci tohoto jednostranně laděného textu neodpustil velmi relevantní poznámku, která však zároveň retrospektivně dokládá, že deklarovaný „racionální přístup a důsledné respektování výsledků odborného průzkumu“ Státní meliorační správa skutečně nenaplnila: „Z hlediska ochranných podmínek v CHKO by měly být vodní toky při odvodňování pozemků upravovány jen výjimečně, nemělo by v žádném případě docházet k jejich napřimování a zkracování, tj. urychlování odtoku vody z území. Naopak by měla být v největší míře budována zařízení pro retardaci toku a akumulaci vod (obnova rybníků, nádrží apod.).“

Současnost

V dnešní krajině, 40 let poté, nalezneme nedotčených potočních niv minimum. Ani velmi opatrné varování ochránářů nebylo vyslyšeno. A tak se dnes dostáváme do další epizody přístupu člověka k mokřadům. V nehlubší minulosti byly bažiny vysoušeny ze strachu z nemoci, v bližší minulosti byla tato aktivita poháněna poválečným strachem z nedostatku potravin, navazovaly myšlenky socialistické soběstačnosti a zemědělsko-výrobní „dobývání“ území, přičemž došlo k poškozování i velmi důležitých oblastí přirozené akumulace vod. To dnes již chápeme a společenská debata o melioracích znovu ožívá,

Většina potoků v Pošumaví byla napřimena.
Foto David Kotrba

tentokrát v opačném gardu. Pomalu se objevují první vlaštovky ve smyslu rušení nevhodných melioračních systémů, dokonce i mimo chráněná území. Do toho vstupuje klimatická změna a stále častější periody sucha v krajině, kterou jsme nastavili na rychlý odtok vody. Dočkáme se celospolečenského nastavení zaměřeného na obnovu mokřadů? Budeme jednou vodu znovu celoplošně zadržovat, abychom byli schopni v otepleném klimatu pěstovat tak, jak jsme byli zvyklí, poháněni strachem z neúrody? Kam se budeme myšlenkově posouvat a jak s námi příroda naloží?

Lukáš Linhart
Správa Národního parku Šumava
lukas.linhart@npsumava.cz

Dnes podzemní odvodňovací systémy na území NP Šumava rušíme.

Je Královský hvozd šumavský

Nejspíš asi ano. Nebudeme se ale zajímat o Královský hvozd v širším slova smyslu, ale o geologický okrsek při státní hranici mezi Železnou Rudou a Svatou Kateřinou. Tento okrsek zaujímá zhruba jen asi třetinu délky původního historického Královského hvozdů, který sahal od Svaté Kateřiny až po hranici českého státu s Pasovským biskupstvím u pramenů Vltavy. Je známo, že to bylo rozsáhlé a samostatné území spravované rychtami a vrchním rychtářem a požívalo někdy více, někdy méně královských privilegií. Zaniklo až v roce 1848 v souvislosti se zrušením poddanství. Současný Královský hvozd už je jen místopisný název připomínající slavnou éru svobodných Králováků. Podívejme se na něj zblízka a posuďme, v čem se odlišuje od zbytku Šumavy a v čem vyniká či drží prvenství.

Geologie a geomorfologie

Ano, v tomto směru je Královský hvozd opravdu jiný. Je tvořen převážně svory a svorovými rulami, zatímco hlavní horninou Šumavy jsou pararuly. Geomorfologicky také vyniká. Vyvrásněny zde byly skoro rovnoběžně vedle sebe hned 3 horské hřbety. První v Bavorsku s nejvyšší horou Šumavy Velkým Javorem, druhým je hraniční Královský hvozd s nejvyšší Jezerní horou a třetí hřbet je už celý český s nejvyšší horou Můstkem. Takový georeliéf je pro Šumavu atypický a ostře kontrastuje s ohlazenou centrální Šumavou tvořenou šumavskými pláněmi s oblymi kopci a nevelkým převýšením. Nejlépe to člověk vnímá hmatem z plastické mapy. Přejedte rukou po mapě směrem na severozápad a za Železnou Rudou se vám najednou do dlaně zaryjí hřbety hor. Není přílehavější název centrální hory Královského hvozdů než Ostrý! A to značně převýšení! Pokud ho chcete přejít z Lamu v údolí Regenu do Hamrů v údolí Úhlavy vzdálených vzdušnou čarou jen 7 km, musíte překonat výškový rozdíl 700 m. Přitom nebudete dělat nic jiného, než pořád jen stoupat až na strmé skalní výchozy Ostrého, a poté pořád jen klesat. Nikde po cestě ani

náznak zmírnění sklonu a možnosti úlevy. Pokud mělo být české království v minulosti dobře chráněno od Bavor, není lepší překážka, než je Královský hvozd.

Ledovcová jezera

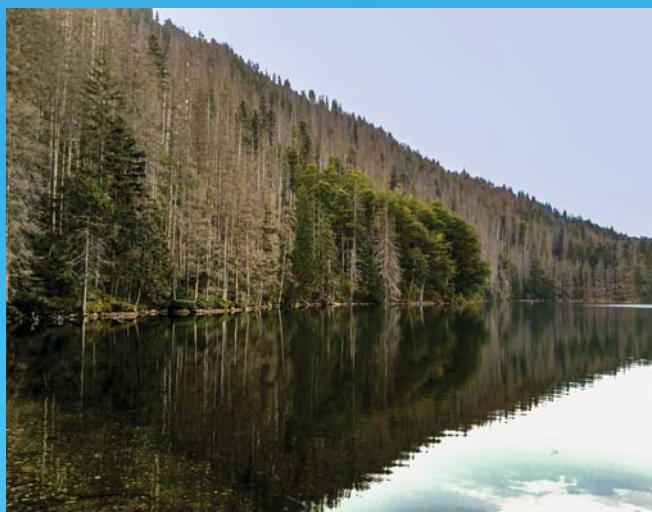
Jsou třešničkami na šumavském dortu! Nachází se zde celkem čtyři z osmi, tedy přesně polovina všech jezer na Šumavě. Národní park Šumava spolu s Národním parkem Bavorský les se chlubit čtyřmi – Plešným, Prášilským, Roklanským a Lakou. Královský hvozd a navazující hřbet bavorského naturparku má ale také čtyři jezera – Černé, Čertovo, Velké Javorské a Malé Javorské. Zatímco v centrální části Šumavy mají hory Plechý, Roklan, Poledník a Plesná po jednom zatopeném ledovcovém karu, v oblasti Královského hvozdů si Jezerní hora a Velký Javor dovolili mít hned po dvou. A Královský hvozd si připisuje prvenství v jezerech největších a nejhlubších. Zatímco většina jezer má hloubku od čtyř do osmnácti metrů, Černé a Čertovo je hloubkou více jak dvojnásobně přesahují (40 a 37 m). A to se dá říci i o rozlohách a objemech zadržené vody.

Tekoucí voda

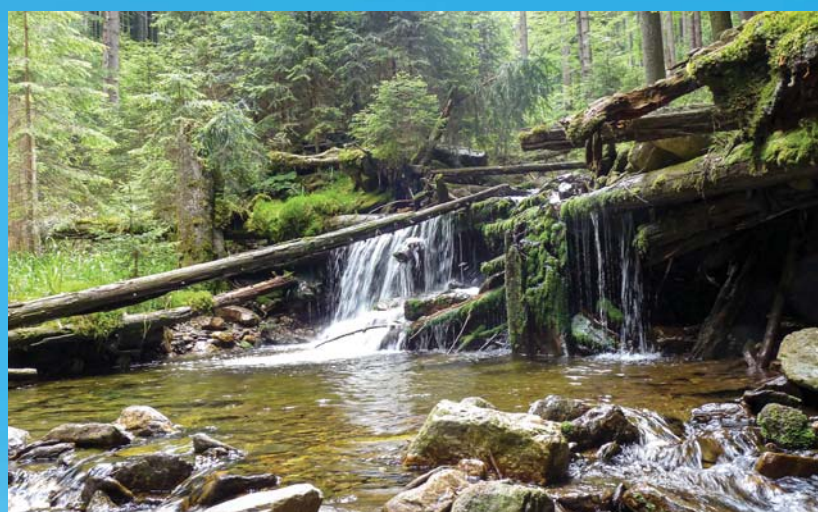
Jedinečná ozdoba Královského hvozdů, která přitahuje objektivu fotoaparátů, je vodopád Bílá strž. Pravda, nepatří mezi světové velikány. Nejvyšší stupeň je vysoký pouze 7m, ale zato je to jediný vodopád na české straně Šumavy. Je posazený do překrásného, ostře zaříznutého údolí s dalšími peřejemi a stupni, které jsou možná malebnější, než ten nejvyšší. Soutěžít s přírodními živly a získat prvenství si dovolil i člověk, který využil vodní potenciál Královského hvozdů a postavil v letech 1929 -1930 první přečerpávací vodní elektrárnu v Čechách. Černé jezero spojil v údolí s nově vybudovanou přehradou na Úhlavě. Obě nádrže v průběhu dne a noci střídavě napouštěl a vypouštěl, jako spojené nádoby. Samozřejmě přes vodní turbínu a výkonné vodní čerpadlo s cílem vyrábět elektrickou energii v době špičky. Parametry elektrárny jsou úctyhodné – spád 274 m, Peltonova turbína s generátorem o výkonu 1 500 kW a tehdy nejvýkonnější šestistupňové čerpadlo v ČR. Dnes už přečerpávání není možné.

m unikátem?

Jezerní stěna Černého jezera dosahuje výšky 310 m. Foto: Eva Řáhová

Přírodní stupeň na Bílém potoce pod vodopádem. Foto: Ivo Procházka

Lesy

I lesy Královského hvozdu jsou svým způsobem nezaměnitelné, ale to platí pro lesy i jinde na Šumavě skoro obecně. Rostou na prudkých svazích orientovaných převážně k severovýchodu. Po většinu dne jsou osvětlené sluncem v ostrém úhlu či dlouho zastíněné. A to vyhovuje hlavně jedli, buku i smrku, které zde v různých podílech profitují a vytvářejí pro hvozdu typické lesní interiéry. Nádherné jedlové porosty můžete vidět například při silnici ze Špičáku do Hamrů. Rozlehlost lesních porostů a relativní klid vyhovuje hlavně plachému tetřevovi. Jeho lokální populace v hvozdu je dlouhodobě stabilní, i když jde o okrajový a nejzápadnější areál jeho rozšíření na Šumavě.

Ochrana přírody

Počátek cílené ochrany Královského hvozdu spadá do roku 1991, kdy ho tehdejší Okresní úřad v Klatovech vyhlásil za chráněný přírodní výtvar. Byl tvořen třemi velkými bloky lesa v okolí Jezerní hory, Ostrého a Lomniček a dalšími menšími nelesními segmenty uzavřenými v rozsáhlém ochranném pásmu. Nový zákon o ochraně přírody a krajiny pak o rok později, v roce 1992, prohlásil chráněné přírodní výtvar za přírodní památku a uzákonil jejich ochranu. A Královský hvozdu tak opět získal prvenství. Je největší přírodní památkou v ČR! Svou výměrou 2 116 ha přesahuje jihočeskou přírodní památku Horní Malši o 225 ha. Zároveň je třetím největším maloplošným zvláště chráně-

ným územím po přírodní rezervaci Kokořínský důl a přírodní rezervaci Údolí Oslavy a Chvojnice.

Pokud se Vám zdá, že tento článek zavání lokálním patriotismem, pak nejste daleko od pravdy. Šumava ale k tomu přímo vybízí, protože je v každé části jedinečná. Stačí se jen zastavit, rozhlédnout a zamyslet. Už teď se těším na podobné články z dalších koutů Šumavy, které vyzdvihnou jedinečnost či prvenství přírody zase někde jinde.

Ivo Procházka

Správa Národního parku Šumava
ivo.prochazka@npsumava.cz

Královský hvozdu téměř v celé své délce – zleva Jezerní hora, Svaroh, Velký a Malý Kokrháč, Malý a Velký Ostrý, Lovečná. Foto: Ivo Procházka

Text **Julia Zink,**
Michael Waldhauser
Přeložil **Pavel Bečka**

Digitální management návštěvníků v Národním parku Bavorský les

*Doby, kdy se turisté orientovali v terénu jen podle tištěných map, rozcestníků a značek jsou již za námi.
Foto: Sandra Schrönghammer*

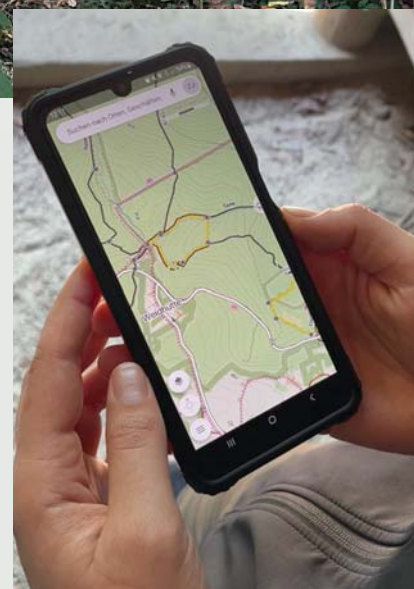
Chytré telefony a internet se staly nedílnou součástí každodenního života. I při návštěvě národního parku hrají pro mnoho lidí významnou roli, využívají je jako zdroj inspirace, informační a plánovací nástroj, navigační zařízení nebo jako kameru pro fotografování, filmování a zaznamenávání aktivit v přírodě. Tyto zážitky a dojmy uživatelé často sdílejí s přáteli a známými na různých internetových platformách. Digitální management návštěvníků v Národním parku Bavorský les se proto intenzivně zabývá digitálními médii a příležitostmi a riziky s nimi spojenými.

Co je digitální management návštěvníků?

Návštěvníci národního parku využívají před návštěvou chráněného území, během ní i po ní řadu médií a online platform. Patří mezi ně fotky, videa, texty a geodata (např. gpx trasy), které jsou k dispozici, a které uživatelé sdílejí na online mapách, sociálních sítích, turistických portálech a různých webových stránkách. Využívání těchto médií se však může stát pro přírodu národního parku velkým problémem. Nesprávně vyznačené trasy na mapách a v aplikacích, chybějící nebo chybné informace jsou často matoucí. Velkým problémem jsou také příspěvky na turistických portálech a sociálních sítích, které ukazují zakázané aktivity (např. nespektování omezení vstupu, záběry z dronů, koupání, táboření nebo rozdělávání ohně) nebo odlehlá místa v jádrových klidových územích národního parku. Takové příspěvky jsou často inspirací pro další

návštěvníky. To má negativní dopady na přírodu, např. v podobě poškození míst sešlapem nebo rušení citlivých druhů. Na druhou stranu lze digitální média využít k šíření informací o národním parku, obsah lze zprostředkovat hravou formou, která osloví širokou skupinu uživatelů a nadchne je pro přírodu.

Cílem digitálního managementu návštěvníků v národním parku je předávat informace o národním parku a pravidlech chování prostřednictvím digitálních médií. Návštěvníky tím můžeme upozornit na chování šetrného k přírodě a zároveň upozornit na porušování pravidel na internetu. K dosažení cílů digitálního managementu návštěvníků existují různá opatření. Patří mezi ně editování geodatabází, jako je OpenStreetMap, komunikace s provozovateli turistických portálů a webových stránek, poskytování obsahu a informací o chráněném území v digitálních médiích a práce digitálního strážce.

I němečtí návštěvníci občas používají aplikaci Mapy.cz.

Co dělá digitální strážce?

Kromě pravidelných kontrol v terénu spolu se strážkyněmi a strážci národního parku hlídkuje digitální strážce také na internetu. Na sociálních sítích, jako je Instagram, Facebook, a na turistických portálech, jako je Outdooractive nebo Komoot, se kontrolují fotografie a sdílené túry, které jsou z hlediska ochrany přírody problematické. Pokud jsou nalezeny fotografie z míst s omezením vstupu nebo zakázaných aktivit z národního parku, snaží se strážce kontaktovat příslušného uživatele. Tento kontakt lze navázat buď prostřednictvím komentáře, emailu nebo soukromé zprávy na příslušném portálu.

Hlavní důraz je vždy kladen na to, aby byl příslušný uživatel na své pochybení upozorněn, aby si ho uvědomil, a aby pokud možno jeho chování nikdo nenapodoboval. I v případě chybných informací, nebo pokud uživatel zapomene uvést například časové omezení sdílené túry, doplňuje digitální strážce informace a tipy například pomocí komentářů.

Nejčastěji jsou zaznamenávány případy porušování omezení vstupu do klidového území, nelegálního přenocování nebo filmování drony. V ideálním případě se nám podaří tyto incidenty do budoucna minimalizovat.

Podklady pro digitální média

Kdyby měl digitální strážce kontrolovat celý obsah digitálních médií na přestupky v našem národním parku, musel by být v nasazení nepřetržitě a i tak by na to nestačil. Jeho nejdůležitějším úkolem je připravit základy pro lepší zprostředkování informací o našem národním parku a pravidlech chování návštěvníků. Proto například upravuje geodatabáze a ukládá pravidla a přístupnost k jednotlivým úsekům tras, které si pak načtou plánovače tras a turistické portály. Návštěvník si tak může naplánovat trasu a navigovat se, aniž by narušoval pravidla národního parku.

Další důležitou databází o chráněných územích je Digitize the Planet. Jsou do ní vkládány celá chráněná území a pravidla, která v nich platí. Tyto údaje jsou k dispozici

Informace v terénu jsou nadřazené informacím z digitálních médií. Foto: Gregor Wolf

jako otevřená data, turistické portály a aplikace je mohou načíst a předávat uživatelům. Strážce rovněž navazuje kontakty s provozovateli turistických portálů a webových stránek, aby podnítil zlepšení poskytování informací.

Digitální média jsou zároveň vhodná pro rychlé a efektivní šíření informací a obsahu. Proto vznikla atraktivní nabídka tipů na túry a výletní cíle. Ty jsou sdíleny nejen na domovské stránce národního parku (částečně i v češtině), ale také na různých turistických portálech. Tipy jsou navrženy pro různé aktivity a požadavky. Jsou zde jak nenáročná, bezbariérová túry, které jsou vhodné i pro rodiny s malými dětmi, tak náročná horská túry. K dispozici jsou také cyklistické túry, bike&hike túry, zimní túry a túry na sněžnicích.

Tipy pro digitální plánování túr a vašeho příštího výletu

Pro digitální plánování túr se doporučuje přednostně využívat informace od oficiálních míst, jako jsou správy chráněných území nebo sdržení cestovního ruchu. Pokud se při plánování zobrazí informace o uzavírkách, změnách trasy atd., je důležité je zohlednit. Pokud v terénu narazíte na informace, které se liší od těch, které jsou poskytovány digitálně, měli byste se řídit pokyny na místě. Turistické aplikace, jako jsou Mapy.cz, mají obvykle vlastní mapy s vyznačenými turistickými a cyklistickými cestami, jejichž informace obvykle pocházejí z OpenStreetMap, a lze je proto spolehlivě použít.

Navzdory digitálnímu plánování je vhodné mít s sebou také tištěnou mapu pro případ, že se vám například vybije baterie v chytrém telefonu nebo nebudete mít možnost digitálně plánovat kvůli špatnému signálu. Důležité je také zkontrolovat si na místě délku plánované trasy pomocí

Trojazyčná tabule by byla moc velká. QR kód pomůže. Foto: Gregor Wolf

směrovek a informačních tabulí a vydat se pouze na trasu, u které jste si jisti, že je přiměřená vaší kondici. Digitální svět nemusí vždy odrážet realitu. V mnoha zařízeních národního parku, jako jsou například botanická expozice nebo zvířecí výběhy v Centru národního parku Luzný, je možné získat překlad informačních tabulí v češtině a angličtině naskenováním QR kódů.

V případě méně známých turistických „tajných tipů“ byste se měli kochat přírodou přímo na místě a nezveřejňovat fotografie a informace, podle kterých jde místo nalézt, aby místo zůstalo i nadále tajným tipem a nebylo ničeno velkým množstvím dalších návštěvníků. Pak nebude nic bránit návštěvě národního parku, která je šetrná k přírodě.

Pavel Bečka

Správa Národního parku Šumava
pavel.becka@npsumava.cz

Přejeme vám příjemné zážitky v Národním parku Bavorský les. Foto: Sandra Schrönghammer

Cestovní ruch na Šumavě po roce 1989

Upravovaná Bílá stopa.

Po roce 1989 a po změnách ve společnosti se na Šumavě, která byla do té doby „pevnou hrází míru a socialismu“, začíná pro turisty blýskat na lepší časy. Blýskat se nezačalo i pro všechny obyvatele stejně v této oblasti.

První změna nastala na jaře roku 1990, kdy zmizel nenáviděný drátěný plot, tzv. zejména technické zabezpečení. V ten moment nastává ten pravý pocit svobody, kdy se lidé mohou podívat na místa, která jim byla na dlouhá desetiletí zapovězena. Náhle mohou vřít do míst, která znali možná z doslechu, možná si je našli na mapě, a to ještě na té předválečné. Hranice se ještě hlídaly, ale už pasivně, takže kdo chtěl, tak se dostal tam, kam zatoužil se dostat. Otevřely se pohledy do míst, jako bylo jezero Laka, Čertovo jezero, nebo Plešné jezero, Březník s pohledem na Luzný. Lidé mohli vidět Bučínu, Knížecí Pláně, a když měli štěstí, tak viděli i vzdálené Alpy z Černé hory, i zapovězené prameny Vltavy. Bylo toho hodně, přes vojenský prostor ze Srní do Železné Rudy se ještě nemohlo, takže Prášily zůstávaly ještě nějaký čas nedostupné, zato Železná Ruda se stala v té době šumavským Klondikem.

Počátky cestovního ruchu

V té době také začali přijíždět bývalí obyvatelé Šumavy z Německa, podívat se co zbylo z jejich majetku, který zde zanechali po vyhnání. Obvykle to byli první zahraniční turisté, kteří vyhledávali ubytování, přijížděli třeba až ze západu Německa, kam byli po válce vyhnáni a zůstávali tu i delší dobu. Vznikaly tak první penziony s nápisem „Zimmer frei“, které začali podnikaví občané ve svých

domech provozovat. V té době bylo ještě relativně levně, hlavně pro turisty ze západu. Postupem doby, tak jak pokračovala privatizace, mění se i odborářské ubytovny na komerční služby. Často to byly ubytovny se společnými sociálními zařízeními s ne příliš vysokou kvalitou. Přesto byly vyhledávanými, neboť lidé v té době neměli příliš prostředků a hlavně ti skalní turisté chtěli vidět tu přírodu, kterou měli doposud zapovězenou. V roce 1991 byl vyhlášen Národní park Šumava, velkolepý projekt, který také vyvolával u veřejnosti mnoho emocí. Řada lidí si myslela, že svoboda spočívá v tom, že konečně mohou chodit, kam oni chtějí, nebo ta druhá část si myslela, že je třeba chránit přírodu tak, aby ji člověk neohrožoval už jen vstupem do ní. Na veřejnosti i v médiích se projevovaly kontroverze zastánců i odpůrců. Což ve velmi zmenšené formě probíhá dodnes. Ale tehdy se to odráželo i v rozhodování, kam vyrazit na dovolenou. Šumava byla oproti Krkonošům pořád na delší čas v cestovním ruchu odsunuta do pozadí, chyběla tu infrastruktura, kvalitní servis, ani pověst Šumava neměla nejlepší, neboť ji lidé stále vnímali, jako nehostinné místo z filmu Král Šumavy. Navíc tento zanedbaný kraj v bývalých Sudetech s ještě rozbořenými, nebo zanedbanými domy nevzbuzoval důvěru v kvalitní dovolenou. Zimní pobyty turistů byly slabé, protože oproti Krkonošům chyběly sjezdovky,

tradovalo se, že na běžky chodili turisté, kteří nemají na sjezdovky, bílá stopa byla tehdy ještě snem. Vznikaly organizace na podporu cestovního ruchu na Šumavě. Začalo se jezdit na veletrhy cestovního ruchu, sháněly se cestovní kanceláře jak doma, tak i v zahraničí, které by prodávaly pobyty, bylo nutno sehnat kvalitní personál do gastronomie. Proto se dělaly kurzy a školení, aby se personál hotelů naučil moderním trendům v gastronomii. Přesto stále vznikaly nové ubytovací kapacity, některé s menším, někdy s větším úspěchem na přežití. Byla to tehdy taková pionýrská doba budování cestovního ruchu na Šumavě.

Rekreační zařízení, později hotel Srní

Protože jsem v té době byl vedoucím rekreačního zařízení v Srní, pokusím se ve vzpomínkách přiblížit tuto dobu, ve které docházelo k změnám jak ve společnosti, tak i v podnikání. Do roku 1993 byl hotel Srní stále rekreačním zařízením pro horníky a zemědělce. Od roku 90 bylo jasno, že to takto dlouho nevydrží. Ve státě již běžely první privatizace majetku, odboráři přestávali mít dostatek prostředků na přispívání na dovolenou pro pracující. Navíc byla možnost, sice omezená, jezdit do zahraničí, takže některé odborové organizace raději přispívaly pracujícím určitou finanční částkou, než aby platily náklady na rekreační středisko pro jejich do-

Hotel Srní 1995.

Budova roty na Laka 1990.

Pilíře mostu na Rechlích ještě bez mostu 1994.

Hranice ČSSR a NSR, 1990.

volenou. Do toho inflace, růst cen, stále se menší počet rekreaantů, nemožnost prodávat volné kapacity veřejnosti, která měla zájem se ubytovat. To vše vedlo k tomu, že jsem se v září roku 1992 dozvěděl, že od 1. 1. 1993 se z rekreačního zařízení na Srní stává hotel, a tím i definitivně končí doba odborářských rekreací. Takže jsem začal objíždět cestovní kanceláře jak doma, tak i v zahraničí, abych v nově vzniklém hotelu měl hosty. Jak jsem zmínil, že to byla pionýrská doba, tak to opravdu byla. Nikdo tehdy nevěděl, jak správně postavit ceny pro hosty, jaké budou náklady, neboť vše se ve společnosti měnilo. K tomu jsem věděl, že se rekreační zařízení bude muset technicky obměnit, protože hotelový host má jiné požadavky než odborářský rekreaant, který měl vše hrazeno z fondu kulturních a sociálních potřeb, takže platil v podstatě minimum. Takže 31. 12. 1992 byla všechna lůžka obsazena, odboráři oslavili poslední Silvestr, ještě v jejich rekreačním středisku a po 1. 1. 1993, kdy to byl již hotel, byla lůžka prázdná. Část personálu byla těžko použitelná pro hotelový provoz, byť věděli a byli připravováni na změny, které přijdou, jak jazykově, nebo odborně se připravit nezvládli. Další obrovský problém vznikl v podobě energií. Horníci měli dostatek uhlí, tak se nějaké izolace neřešily. V hotelu nebyl gram izolace, takže první roky se řešily izolace pláště budovy a změna vytápění, později změna oken. Po prvním čtvrtletí, kdy přijelo jen několik autobusů s hosty, hlavně z bývalé NDR a s našimi českými hosty, byla situace nikterak záviděníhodná. Poté naštěstí nastal obrat k lepšímu. Kupodivu první, kdo objevil Šumavu, byli Holanďané. Ti byli nadšeni ze šumavské přírody, z naší kultury, gastronomie, a také z cen. U nás si dali v přepočtu za dobré pivo jeden gulden a doma ho měli za pět guldenů. Postupně i my jsme zdražovali a na místo dvou autobusů týdně jich přijíždělo méně, až za tři roky přestali jezdit úplně. To je v té době nahradili jiní hosté, jak z Čech, tak i ze zahraničí. Takto to vypadalo tak do roku 1995, ty další roky nastává posun k lepšímu. Odvedlo se mnoho práce na zlepšení pověsti o cestovním ruchu na Šumavě, měnila se infrastruktura, lidé začali jezdit za dobrými hotelovými službami, za klidem a hlavně za přírodou v Národním parku Šumava.

Václav Sklenář
vaclav.skl@email.cz

Pěší turisté u Otavy 1992.

Milan Skolek

poslední ředitel CHKO a první ředitel NP Šumava

Milan Skolek v osmdesátých letech u státní hranice. Navštívit tyto oblasti bylo i pro pracovníky CHKO Šumava tehdy poměrně složité.
Foto: Archiv Správy NP Šumava

Milan Skolek, kterému je dnes 75 let, strávil v ochraně přírody přes třicet let. Byl vedoucím CHKO a prvním ředitelem Národního parku Šumava. Měl být zemědělcem, ale nakonec větší část svého profesního života strávil v ochranné organizaci, ve které se snažil zemědělskou rozpínavost, hlavně v osmdesátých letech minulého století, alespoň brzdit.

Co Tě přivedlo na dráhu ochránáře?

„Jednoznačně zájem o přírodu a zároveň mé předchozí pracovní zkušenosti v zemědělství. Vystudoval jsem střední zemědělskou školu, ale proti mé vůli. Učitelé na základní škole a soudruzi mi vlastně nedali na výběr, když mi řekli, že jestli chci studovat, tak jedině zemědělství. Pak jsem sice chtěl jít na vysokou školu, ale musel jsem finančně vypomáhat svým rodičům, takže jsem nastoupil do „výkupu“ do Prachatic. Následně jsem vystřídal několik zaměstnání, a to jak u Státních statků ve Vimperku nebo i ve Strakonících, tak i jako

požární inspektor. Při tom jsem vystudoval vysokou zemědělskou školu, i když můj původní sen byla přírodověda.“

Ale to je pořád od ochrany přírody celkem daleko...

„Zlom přišel na podzim roku 1980. Tehdy jsem dostal nabídku nastoupit jako referent na Správu CHKO Šumava ve Vimperku. Tuhle nabídku jsem bez váhání přijal, i když jsem finančně spadnul na nižší úroveň. Ale já jsem v ochraně přírody dělat chtěl. Viděl jsem totiž, jak jako lidé krajinu ničíme. Když jsem ještě jako malý kluk

pásl krávy, pozoroval jsem, jak je hospodářská krajina plná života, s množstvím zvířete, zajíců, bažantů. Jenže pak byly rozorány meze, začalo se intenzivně hospodařit, na pole a louky se lily tisíce litrů chemie a to mi vadilo.“

Předpokládám, že jsi měl na starosti zemědělskou krajinu?

„Přesně tak. Snažil jsem se brzdit rozvoj zemědělství, který byl na úkor ochrany přírody. Tehdy se ve velkém prováděly rektivace a meliorace, tedy násilné odvodňování krajiny. V mnohých případech se

mi podařilo je zastavit, nebo alespoň omezit. Samozřejmě tím jsme byli velmi nepopulární. Mnozí nás nesnášeli, ale postupem času se ta situace zlepšovala. Na konci osmdesátých let už jsme určitě byli plnohodnotnými partnery k jednání.“

V osmdesátých letech také proběhla úspěšná reintrodukce rysa ostrovida. Byl jsi u toho?

„Měl jsem to štěstí být u vypouštění hned toho prvního rysa v roce 1982. Celý ten projekt byl nejen úspěšný, ale také velmi chytře vymyšlený. Lidé, kteří za touto iniciativou stáli, včetně Pavla Trpáka, totiž každému vypuštěnému zvířeti zařídili kmotra. Tím byl nějaký vysoce postavený úředník, třeba na krajském úřadě, či ředitel lesního závodu a tudíž měla tato zvířata politickou ochranu.“

Rok 1988 pro Tebe znamenal kariérní posun, stal ses vedoucím CHKO Šumava ve Vimperku.

„Ano, nastoupil jsem za pana Hánu. Tehdy na Správě CHKO ve Vimperku pracovali tři strážníci, kteří měli rozdělené strážní obvody. Ty vedl František Kadoch, který měl na starosti časopis Šumava a další tisky, výstavy atd. Mezi úředníky patřili specialista na lesy, zemědělství, stavební inženýr, biolog, dokumentátorka nebo řidič, údržbář. Zpracovávali jsme například prověrky velkoplošného chráněného území, v rámci kterých jsme hodnotili CHKO ze všech možných aspektů, ať už to byla urbanizace, lesnická nebo zemědělská činnost, biodiverzita. Velká pozornost byla věnována budování sítě maloplošných chráněných území a vyhotovování jejich ochranných plánů. Dále jsme v CHKO mapovali nelesní zeleň, spolupracovali jsme na územním plánu Velkého územního celku Šumava, navrhovali a zpracovávali jsme podklady pro biosférickou rezervaci, která byla na základě našeho návrhu v březnu 1990 UNESCO vyhlášena. Pro návštěvníky jsme zřizovali naučné stezky a vycházkové

Milan Skolek je dodnes velmi aktivní a rád se toulá po Šumavě. Foto: Archiv Milana Skolka

*Z budování naučného okruhu Pravětínské údolí.
Foto: Archiv Milana Skolka*

okruhy. To vše se prakticky dělalo tzv. na koleně. Opravdu, té práce, hlavně na konci osmdesátých let, pro těch pár lidí, kteří tvořili tým Správy CHKO Šumava, bylo opravdu hodně.“

Listopad 1989 byl obrovskou změnou pro všechny, CHKO Šumava ve Vimperku asi nevyjímaje?

„Když padl komunistický režim, nám bylo hned jasné, že se změny dotknou také hraničního pásma a nebude to dlouho trvat. Domluvili jsme se proto se členy Klubu českých turistů tady z okolí, aby připravili základní značenou síť turistických cest. To jsme samozřejmě projednali s pohraničníky, kteří nás tam pustili. Než začala letní sezóna roku 1990, základ turistické sítě jsme již měli připravený. Díky tomu jsme dokázali ty obrovské davy lidí alespoň trochu usměrnit, hlavně v oblasti Plešného jezera, Trojmezí atd.“

A to už byla doba, kdy probíhala jednání o Národním parku Šumava...

„Přesně tak, pamatuji si to, jako by to bylo včera, první oficiální jednání nad záměrem vyhlásit národní park proběhlo 16. dubna 1990. Těch jednání na nejrůznějších úrovních bylo nakonec mnoho a vše vyústilo vyhlášením Národního parku Šumava 20. března 1991. To už bylo v době sloučených Správ CHKO, tedy vimperké a sušické, v jednu jedinou. Já jsem byl jmenován jejím vedoucím.“

*U chaty bývalého strážce Miloslava Soukupa.
Foto: Archiv Milana Skolka*

K tomu došlo 1. ledna 1991. No a 1. května vznikla Správa NP a CHKO Šumava a stal jsem se jejím pověřeným ředitelem. To byla velmi hektická doba, kdy jsme nabírali desítky lidí, zároveň jsme kupovali zámek ve Vimperku, jako sídlo Správy.“

A to by mě zajímalo, proč se hlavním sídlem stal Vimperk a ne třeba Sušice, nebo Kašperské Hory?

„Přiznám se, že to je moje práce. Ono totiž nebylo jednoduché vybrat místo s hlavním sídlem správy národního parku. Samozřejmě existovalo mnoho variant od Sušice, přes Kašperské Hory nebo dokonce Kvilda. Při jednání s tehdejšími prvními ministry životního prostředí doktorem Moldanem a ministerským právníkem doktorem Mlčochem jsem jim vysvětlil, že nejpřirozenější centrum s dobrou dopravní dostupností a občanským vybavením, navíc geograficky v půlce Národního parku a CHKO Šumava je právě Vimperk.“

V září 1991 proběhlo výběrové řízení na ředitele, kam ses přihlásil a neuspěl...

„No, bylo to celé takové podivné. Asi dva dny poté jsem se dozvěděl, že ze všech kandidátů ve výběrovém řízení jsem byl nejlepší. Je pravdou, že krátce po výběrovém řízení mi i někteří zasvěcení gratulovali. Jenže bylo rozhodnuto jinak. Výběrové řízení bylo zrušeno a ministr Dejmal ředitelem NP jmenoval Jiřího Kece. Zřejmě zásah „vyšší moci“. Po čase jsem se ale dozvěděl, jak to tehdy doopravdy bylo. To vím já a někdejší aktéři.“

Ty jsi ale ze Správy neodešel, jen si pracoval už v jiných pozicích?

„Přesně tak, nějakou dobu jsem vedl strážní službu, poté jsem se na několik let vlastně vrátil do svých začátků na CHKO, když jsem pracoval jako referent se zaměřením na zemědělskou krajinu národního parku. Svoji profesní dráhu jsem ukončil v roce 2011 odchodem do penze.“

Přeji Ti, ať si té penze užíváš v pohodě a hlavně ve zdraví co nejdéle!

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

CHKO Šumava 60 let

Karel Klostermann: Odysea soudního sluhy – Stachy

Údolím Zlatého potoka vedla cesta soudního sluhy z Kašperských Hor do Stach.

V roce 1869 bylo po reorganizaci státní a soudní správy. Soudce přišel do Kašperských Hor z Haliče. Adjunkt byl z Prahy. Nový soudní sluha Mastílek přišel odněkud z Krkonoš. Šumavu neznali. Tím vzniká hlavní zápletka jednoho z nejznámějších Klostermannových příběhů. V něm bylo třeba v Kašperských Horách vyslechnout Josefa Voldřicha ze Stachů jako svědka trestného činu. Požadavek přišel odněkud z Porýní. Úkolem soudního sluhy Mastílka bylo doručit obsílku správnému Josefu Voldřichovi.

Voldřichové

Nejen, že to měl soudní sluha Mastílek s obsílkou z Kašperských Hor daleko, nedokázal si představit cestu v závějích sněhu, ale ani netušil, jak rozlehlá rychta Stachy je, a že se skládá nejen z vesnic, ale i dvorů a samot rozhozených mezi Javorníkem a Churáňovem, na šířce dobrých deseti kilometrů. A také nevěděl, že stachovští Králováci stojí při sobě proti jakékoli státní moci, neřkuli soudní, a že by neudali svého souseda za nic na světě. A vůbec netušil, že tehdy se v obvodu stachovské rychty dalo najít kolem dvou set Voldřichů a nejmíň dvacet z nich bylo Josefů.

Královská rychta Stachy

Stačí se podívat na mapu a je to i dnes jasné. Jen z Kašperských Hor do Stach je to (po staré silnici přes Plánský mlýn a Mílov) 11 kilometrů. I dnes je to malebná krajina, inu CHKO Šumava. Nejdříve sestoupíte do úzkého údolí Zlatého potoka plného stop po historické těžbě zlata, pak dlouho stoupáte k náhorní planině, na níž dříve stávala ves Mílov, dnes po ní zůstaly jen stromy a kamennými snosy vykreslené plužiny, a jen tu a tam zbytky zdí. Dál po cestě je malebný Studenec, a pak náhle vyhlídka do stachovské kotliny se spoustou roztroušených osad v okolí. Mastílek to tak asi necítil, protože,

když se vydával na cestu podruhé – po zpackaném prvním pokusu – byla právě obleva a začalo silně pršet. Když do Stach dorazil, byl už večer, a tak v hospodě (hostinským byl také Josef Voldřich, ale ne ten pravý) přespal do druhého dne. Pak vyrazil za starostou do Německých Chalup, aby se poptal, kde všude Josefové Voldřichové bydlí. Tehdy se ale neříkalo „starosta“, ale „představený“. Mastílek trochu bloudil, nejdříve si zašel do Jáchymova, takže se musel kousek vrátit, a pak znovu do Chalup. Ušel asi čtyři kilometry. Starosta mu nadiktoval asi dvacet jmen a míst se slovy „více jich tu nebude, alespoň, co se pamatuju“. A poslal ho do Ja-

Javorník

Mastílek ctil ale svoji povinnost a sníh ne-sníh stoupal další čtyři kilometry až do Tejmlova. Tady dnes není CHKO, přesto je to krásná královácká krajina. Klostermann ji viděl takto: „*Dřevěné domky s bíle omítnutou kamennou podezdívkou... Malá okna, zastřena, ztrácející se za nakupeným, ke vnějším stěnám přiléhajícím klestím... Za vsí přišel do lesa. Nuzný, až běda vydrancovaný selský bor... Místy úplně vybytý. Smutné svahy, na nichž nerostly než trsy pichlavého jalovce, a valné houštiny pohorských plazivých olšin. Žádná cesta...*“ Mastílek vystoupal na samý vrchol Javorníka. Pak sešel do vsi pod vrcholem, kde oslovil prvního člověka a zjistil, že je to Josef Voldřich. Ale zase nepravý. Mastílek se hned vyptal na dalšího. Po nějakém čase dalšího skutečně našel. Ale ten se hned doznal, že byl v Porýní naposled před dvaceti roky. Takže se Mastílek ještě večer vydal na Stachy. Ten den ušel 15 kilometrů. Bylo před Štědrým večerem. A začalo sněžit. Byl rozhodnut na druhý den se vydat do opačné strany Stachovské rychty. Ráno už nesněžilo, ale čerstvě napadlého sněhu bylo mnoho.

Zadov

Jeho prvním cílem byl Jirkalov, malý shluk chalup přímo nad Stachy. Tam bydleli dva Josefové. Ti se však už stačili vytrápit, aby nedostali obsílku. Vyzrazil tedy na Kúsov a Zadov. Krajina byla zcela odlesněná – jen bílé rozlehlé pláň. „*Před sebou viděl domky, vpravo, vlevo, osamělé chalupy i stavení schoulená v malých skupinách jako kopečky sněhu, jež vítr navál!*“ Dodnes je tady krajina CHKO jednou z nejméně zalesněných a s nejlépe zachovanou strukturou původního králováckého osídlení. Místy dokonce najdete i původní poloroubené chalupy, které musejí pamatovat Mastílovo putování. V té době pořád do-ufal, že stihne do večera dojít domů do Kašperských Hor. V Kúsově se dozvěděl, že na Zadově v Josefově by mohl bydlet ten pravý

Josef Voldřich. A pak další ještě na Churáňově. Na Zadov dorazil ve tři odpoledne, slunce už bylo schované za hřbetem Popelní hory. Pořád počítal, že se zvládne do večera vrátit domů. Samota U Josefů stojí až vysoko nad údolím více jak 1 000 metrů nad mořem. Zrovna slyšel zvonění – štědrovečerní klekáni zvoníčky na střeše přímo U Josefů. Ze Stach to bylo ten den pět kilometrů. V chalupě se rozsvítila svíce a uslyšel zpěv koledy. Oslovila ho atmosféra a rozhodl se, že nebude Voldřichům „U Josefů“ kazit Vánoce a vydá se rovnou domů, když jej prozradil pes. Takže mohl v pátrání pokračovat. Jenže Josef Voldřich doma nebyl. Prý někde na Churáňově za prací. Dostal mladou průvodkyni, která jej zavedla na cestu k Churáňovu. To už byla tma. Chvilí po té, co ho opustila a on stoupal k Churáňovu, sešel v mlze z cesty, uklouzl a vymkl si nohu. Nemohl jít a začal se loučit se životem. Přesto zaslechl sáně a dovolal se kočího. A kočím byl nakonec hledaný Josef Voldřich.

Ačkoli ten den ušel sotva šest kilometrů, překonal výškově více jak 300 metrů, převážně v novém kypřém sněhu, a skončil nescho- pen chůze ve stašské hospodě díky obětavé pomoci hledaného Voldřicha. Nakonec se o něj svébytní Králováci hezky postarali. I když se nepřestali bavit na jeho účet.

I dnes by to byla slušná procházka! Krajina, hlavně od Kúsova k Churáňovu, je mnohem lesnatější, než byla tehdy. Vždyť většina Popelní hory byla v druhé polovině 19. století téměř celá bez lesa. Jen kamení a jalovce. Dnes tu rostou převážně smrkové lesy, místy promíšené s jedlemi či buky. Dodnes se dají najít zbytky suchých jalovců, kterým stín lesa nedělá dobře. Ale i dnes tady rostou stromy více jak dvoustleté.

vorníka. I když ho varoval, že to může být marná cesta a že se může ztratit. Ať prý se raději vrátí domů a raději v Horách řekne, že Voldřicha nenašel.

Pavel Hubený

Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz

Kolem chalup v Michalově musel Mastílek několikrát projít.

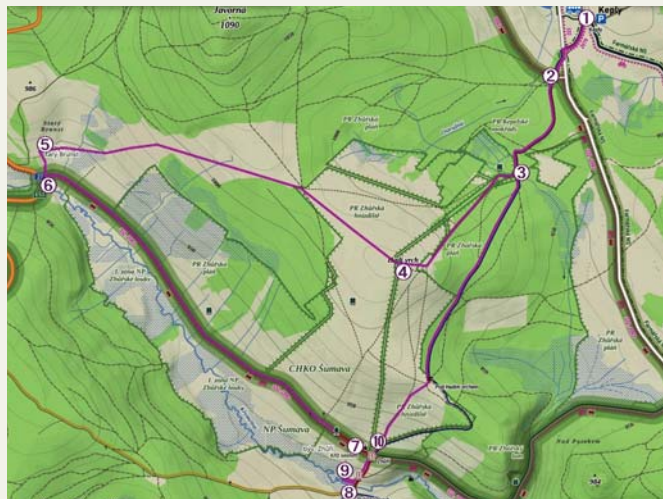
Zimní nálada na Stašsku - jako za Karla Klostermanna.

Kepelské Zhůří a Hadí vrch

Zimní výlet na lyžích nebo na sněžnicích v západní části CHKO Šumava, od jejíhož založení uplynulo letos 60 let. Trasa z osady Keplý přes Hadí vrch k bývalé osadě Kepelské Zhůří.

Výchozí místo Keplý

Malá osada nedaleko Hartmanic má v zimě omezené možnosti parkování, zejména při větším množství sněhu, při jehož odklizení pluhováním se vytváří podél silnice do obce a kolem malého parkoviště (1) na krajnicích sněhové bariéry. Výhodné je proto absolvovat tento zimní výlet i při nedostatku sněhu pěšky a k parkování využít prostornou plochu u silnice nedaleko odbočky do Keplů. (2) Nemotorizovaní turisté mohou (pouze v pracovních dnech) využít ranního autobusového spoje ze Sušice s přestupem v Petrovích a zpět do Sušice v pozdním odpolední, poněkud zkomplikovaný nutností objednat si zjetí spoje do Keplů telefonicky (v pracovních dnech na infolince IDPK 378 035 477, nejpozději 30 min. před odjezdem). Při volbě popsané trasy na lyžích je třeba počítat s tím, že na převážné části jsou strojově upravovány stopy pouze při dostatečně vysoké sněhové pokrývce.

Mapka trasy s trasovými body, na něž je odkaz v textu (vytvořeno na podkladu turistické mapy z webu Mapy.cz).

Přes Přírodní rezervaci Kepelské mokřady

Z Keplů vyjděte po modré TZC, která po 250 m protne hlavní silnici a směřuje na prostranství s přístřeškem (tabulka bod záchrany KT 022) (2). Plochu lze využít na parkování, pokud vjezd ze silnice nebrání vyhrnutý sníh ze silnice. Modrou TZC po lesní cestě většinou sleduje jen stopa vyjetá od běžkařů, která vás dovede do Přírodní rezervace Kepelské mokřady. Byla vyhlášena v roce 1995 k ochraně prameniště několika levostranných přítoků říčky Křemelné. Jedná se o vrchovištní rašeliniště a podmáčené louky, na kterých se vyskytují kriticky ohrožené druhy orchidejovitých rostlin, ze živočichů vzácný čolek horský. Určitě vás tady zaujme pozoruhodná atrakce Vodní mlýnky

Vodní mlýnky na potoce na okraji PR Kepelské mokřady.

Výhled z Hadího vrchu západním směrem (vlevo Velký a Malý Javor, vpravo Pancíř).

Vrchol Hadího Vrchu (1 021 m n. m.)

u soutoku 2 bezejmenných potoků (3). Potok se tady rozlévá do cesty, po níž pokračuje modrá TZC. Vy z ní ale odbočíte, u Vodních mlýnků přejdete potok po malé dřevěné lávce a vystoupáte vpravo vzhůru 0,9 km po lesní cestě, obvykle vyšlapané lyžařskou stopou narušenou pěšími turisty, na Hadí vrch (4).

Hadí vrch a Přírodní rezervace Zhůřská pláň a Zhůřská hnízdiště

Hadí vrch (1 021 m n. m.) (4) je nejvyšším bodem PR Zhůřská hnízdiště. Najdeme jej snadno podle betonové skruže, v níž je umístěna tabulka geodetického bodu na černobílé tyči. Vrchol postupně, ale zatím řídkce zarůstá stromy, které brání přímému výhledu. Lze ale najít místa okolo vrcholu, z nichž se nabízí výhledy směrem na jih přes údolí Křemelné (Poledník, Ždánidla, Plesná) a na

Kaplička Nejsvětější Trojice na bývalém Zhůří.

sáním přes PR Zhůřská pláň, Zhůřská hnízdiště a bývalou osadu Starý Brunst (5) dorazíte k silnici 27 z Klatov do Železné Rudy (bod záchrany A7) (6). Od křižovatky se vydáte po silničce na Kepelské Zhůří.

Kepelské Zhůří a údolí horního toku řeky Křemelné

Osadu Zhůří (alias Kepelské Zhůří) (7) potkal stejný osud, jako všechny osady, které musely ustoupit tehdejšímu vojenskému prostoru. Jako symbol byla v roce 1999 příspěvím bývalých obyvatel obce Zhůří vybudována a vysvěcena na místě tehdejšího kostela Nejsvětější Trojice stejnojmenná kaplička. Dalšími pamětihodnostmi v jejím bezprostředním okolí jsou Pomník padlým americkým vojákům 90. pěší divize a Kříž smíření, vyzývající k odpuštění všeho zlého, co se dříve stalo. Podrobné informace nabídnou návštěvníkům několik informačních tabulí, a také historické album Šumavy v podobě otevřené knihy s popisem a dobovými fotografiemi. Dva příběhy ze Zhůří můžete také vidět v seriálu Zmizelá Šumava na webu Stream.cz.

Od kapličky lze sestoupit 300 m po modré TZC (souběžně se žlutou) přes můstek k soutoku Křemelné se Zhůřským potokem. Necelých 100 m nad můstkem vytváří Křemelná atraktivní dvojitý meandr (9). Návrat do Keplů po modré TZC, příp. zkratkou, ale s prudším stoupáním svahem Hadího vrchu k rozcestníku „Pod Hadím vrchem“ (10). Celková délka trasy je 11 km.

František Janout
janout.frantisek@seznam.cz

Dvojitý meandr říčky Křemelné na bývalém Zhůří.

západ (Pancíř, Velký a Malý Javor). Nejsou tady žádné značené cesty, jen cca 50 m od vrcholu západním směrem jsou umístěny plechové směrovky pro pěší a lyžaře udávající směr a vzdálenost do Keplů, Zhůří a Starého Brunstu.

Bývalé horské pastviny, dnes znovu využívané, jsou chráněné především jako hnízdiště a teritorium ohrožených druhů ptáků (např. krkavce velkého, čápa černého, křepelky polní, aj.). V zájmu udržení bezlesí a využití pastvin jako v minulosti zde Správa NP Šumava provádí v odstavu několika let odstraňování náletových dřevin. Z Hadího vrchu, nejprve mírným, a pak prudším kle-

Šumava před sto lety

na snímcích Fotoateliéru Seidel XXXII.

Museum Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově ukrývá ve svém fotografickém archivu na 140 000 snímků z období před 100 lety. Legendární „kronikář Šumavy“ fotograf Josef Seidel a jeho syn František zachytili na svých snímcích dávnou tvář šumavské přírody a krajiny. Postupně Vám ji představujeme...

Kvilda, pohlednice č. 4 091 Foto: František Seidel, 1937

Předválečné zimní putování Františka Seidela Šumavou

Kvalitní černobílé pohlednice vyrobené fotografickou cestou zaplavily pulty obchodů, hospod a knihkupců už v první polovině třicátých let minulého století. V té druhé si žádný turista neuměl představit své písemné a obrazové zpravodajství z cest bez kouzelných černobílých obrazů. Dávno byly zapomenuty tvrdé karty Krátkého z Prahy, nebo Kopeckého z Vimperka, stejně jako tištěné barevné litografické pohlednice s dlouhou adresou např. od Scheinosty z Vídně a dalších.

Po roce 1935 na Šumavě hrály prim hlavně černobílé fotografie vyrobené ve vydavatelství Český Krumlov nebo Sušice. Prodávaly se také pohlednice místních fotografů, vydávali je místní obchodníci, kteří šlapali na paty těm známějším z Krumlova či Sušice.

Mezi nimi např. Karl Streer z Dubé v Libereckém kraji. Nástupce Josefa Seidela, syn František, byl pod tlakem dvou dalších krumlovských fotografických a vydavatelských firem Wolf a Micko.

Aby Seidelům neujel vlak, koupili si již v roce 1932 Tatra 57 – Hadimršku. Ta nahradila na cestách za fotografiemi a obchodem vlaky i motocykly. Tatra měla daleko k dnešním klimatizovaným vozidlům, teplo v ní bylo jen v létě. Ale František se nebál vyrážet na fotografické cesty i v pravé šumavské zimě. Poslední dvě uskutečnil v letech 1937 a 1938.

Už jsme několikrát uvedli, že František Seidel pro svou práci v terénu používal nejméně dva druhy fotoaparátů. Když se rozhodl zhotovit vypracovaný snímek pro bu-

doucí pohlednici, tak použil deskový aparát s měchem na formát snímku odpovídající velikosti budoucí pohlednice o rozměrech nejméně 10 x 15 cm. Další fotografie spíše dokumentovaly cestu. Rozhodně nemusel doma dokazovat, kde všude byl. Jen výjimečně se z kompaktní Leicy a jí nasnímaných kinofilmů s políčky 24 x 36 mm zvětšovalo. Právě jedna ze zimních pohlednic z tohoto období byla vyráběna z původně malého políčka kinofilmu.

Abychom se odvážili dokumentovat fotografické cesty Františka Seidela, museli jsme najít jeho poznámky. Původní kniha s přesnou evidencí pohlednic byla ztracena bez náhrady v roce 1949, když Fotoateliér Seidel přišel o všechny základní pohlednicové negativy. S evidencí nám pomáhá rukopis čas-

Hleďte zmizelou podobu šumavské krajiny v databance starých fotografií na www.seidel.cz a v Museu Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově.

tečně opisované původní knihy. Tam ovšem chybí poslední tisíce evidovaných pohlednic, také ty ze zimních cest 1937 a 1938. Máme k dispozici sešit nadepsaný jako Orts – Katalog. Evidence je tu vedena abecedně podle míst, kterým byly věnované pohlednice. K některým bylo dokonce barevnou tužkou připsáno Winter.

Budeme-li postupovat podle čísel negativů pohlednic, začíná zimní cesta 1937 na lyžařské Vaisově louce pod hotelem Hrnčír na Špičáku pohlednicemi č. 4 054 a č. 4 055. Na Bučině byly exponovány fotografie se známým volským sprežením s č. 4 085. Dále jsou

Stifterův pomník, pohlednice č. 4 400.
Foto: František Seidel, 1938

Plechý, pohlednice č. 4401.
Foto: František Seidel, 1938

Třístoličník, pohlednice č. 4 395. Foto: František Seidel, 1938

to celkové pohledy na Bučinu a také detail Fastnerova hotelu Alpská vyhlídka. Záznam cesty na pohlednicích končí na Kvildě dvěma snímky s č. 4 091 a 4 092.

Archiv Fotoateliéru Seidel se zdá být bezvadný. Digitalizované kinofilmy nabízí další fotografie z okolí Bučiny, na lyžích je zachycen švagr Františka Seidela, ten mohl být na cestě s ním. Volské sprežení není vidět jen na pohlednicích, ale na dalších snímcích v lese. Jsou zaznamenáni lidé mezi staveními na Bučině, odklizení sněhu na Kvildě a překvapivě několikrát i malý černý pes.

Na filmových pásech exponovaných Leicou z této doby je dochováno několik pohledů na Modravu. S koňmi zapřaženými do saní ve směru na Filipovu Huť. Pohledy na krásnou Klostermannovu chatu, ale také od ní do údolí. Na stejném filmu je vidět novostavba Pešlovy chaty nad Bučinou. Už má okna, zatímco letní snímky ukazují ještě jen černé díry připravené k osazení výplní. Dataci je možné u všech případů opřít o zajímavou skutečnost. Byly naskenované také obrázky devastovaného řopíku v Křenově, právě toho, který byl vyhozen do vzduchu pro Adolfa Hitlera a jeho doprovod v říjnu 1938.

Následující zimní sezona v roce 1938 začíná malebnými pohlednicemi ze Smrčiny. František Seidel doplnil svou nabídku o nové pohlednice zasněžených smrčků ve sněhu a slunci. Vyhrál si s expozicí se třpytem slunečních paprsků ve sněhových krystalech. V oblasti Třístoličníku vzniklo několik pohlednic, na jednu se vešel další fotograf. Sněhu bylo dost, čistá obloha a slunce. František fotografoval triangulační věž na Plechém, a také nezapomněl na Stifterův pomník (č. 4 400), když nasnímal jezero pod ním. Nebylo to jednoduché nosit s sebou stativ s technikou a skleněné negativy. Odměna ležela velmi daleko, podařilo se totiž zachytit alpské panorama (č. 4 403).

Dodržujeme-li pořadí negativů, tak závěr cesty se odehrál na Modravě a v jejím okolí.

Bučina, Pešlova chata. Foto: František Seidel, 1938

Březník, poslední v lesnickém je Waltr Paleček.
Foto: František Seidel, 1938

I tady bylo přírodního sněhu dost, Klostermannova chata vykukovala jen nesměle. V údolí pod Březníkem navštívil F. Seidel rodinu lesnické legendy Waltera Paleczka, fotografoval všechny obyvatele u domu, ale také pro nás zachytil svázení polenového dřeva na saních, za dohledu lesníků na lyžích.

Všem čtenářům přejeme opravdový snh se sluncem po celou zimu 2023 / 2024.

Zdena Mrázková, Petr Hudíček
Museum Fotoatelier Seidel,
Český Krumlov
hudicak@seidel.cz

Kniha Historie Šumavy

Protože badatelská a výzkumná činnost zabývající se antropogenní minulostí na území Šumavy není zrovna v popředí zájmu veřejnosti, Správa Národního parku Šumava vydala populárně zpracovanou knihu o historickém poznání území Šumavy. Od počátků v době dávno minulé, odvíjející se z historických nálezů, přes středověk, až k současnosti. Kniha je doprovázena řadou kreseb a obrazových příloh.

K dostání bude na informačních střediscích Správy Národního parku Šumava.

redakce

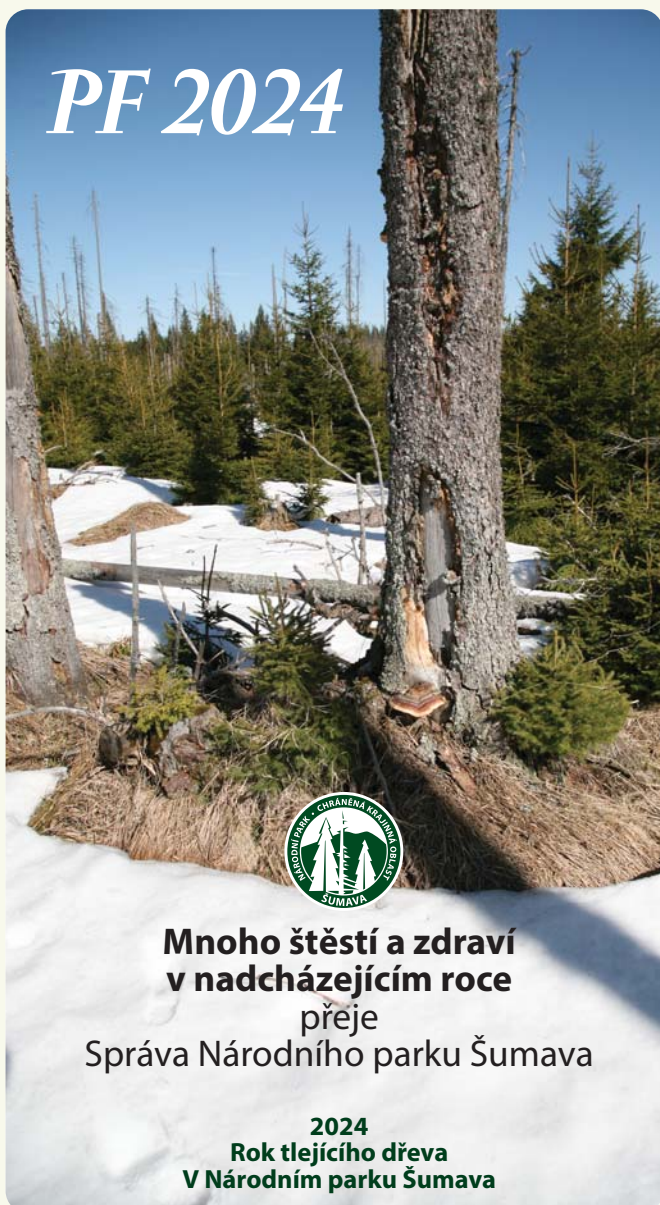

Nová virtuální naučná stezka

V průběhu letní sezóny otevřela Správa Národního parku Šumava novou naučnou stezku, která vede z Modrav podél Roklanského potoka na Rybárnu, Javoří pilu, na Tříjezerní slat a zpět na Modravu. Celý okruh měří 10 km a dá se ujit zhruba za 3 hodiny. Proč virtuální naučná stezka? Po trase neuvidíte žádné velké informační tabule týkající se této naučné stezky. Potřebujete ale s sebou „chytrý telefon“, do kterého nahrajete aplikaci „iHříště“. Na začátku stezky, na mostě přes Roklanský potok za pivovarem, je k této stezce jediný panel. Zde se seznámíte s trasou a instrukcemi, jak nainstalovat aplikaci do mobilu a s „bluetooth“ již po trase nebudete k používání potřebovat signál či data. Při míjení informačního bodu vám aplikace sama tónem oznámí, že si můžete přečíst nové informace.

Štěpán Rosenkranz

PF 2024

Mnoho štěstí a zdraví
v nadcházejícím roce
přeje
Správa Národního parku Šumava

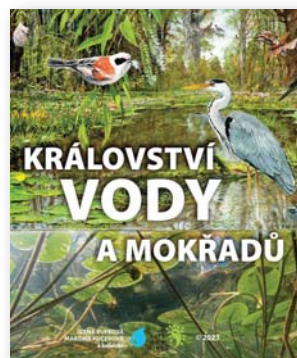
2024
Rok tlejícího dřeva
V Národním parku Šumava

O vodě pro žáky, studenty i celou rodinu

Na začátku roku 2024 vydává Správa NP Šumava novou publikaci Ivany Buřkové o vodě v krajině, mokřadech, jejich rozmanitosti a nepostradatelnosti pro koloběh vody. Rádi byste využili knihu včetně pracovního sešitu ve výuce? Kontaktujte nás na adrese lukas.linhart@npsumava.cz.

redakce

Některé významné řeky CHKO Šumava

Šumava je územím, kde pramení a „vzniká“ řada významných českých řek. Představíme Vám některá místa počátků významných toků CHKO Šumava, které zde pramení, protékají, dále se spojují s dalšími vodami a plynou do nížin.

Křemelná u pramene. Foto: Ivo Procházka

Křemelná

Pramení ve svazích hor Můstek a Jedlová v nadmořské výšce 1 140 m v komplexu prameništ a rašeliništ s místním názvem Šmauzy. Odtéká směrem k jihovýchodu a svoji pouť končí už jako vodnatá řeka soutokem s Vydrou u Čeňkovic Pily.

Úhlava

Zrod řeky je spjat s horou Pancíř a jeho severozápadním svahem, kde řeka v nadmořské výšce 1 150 m pramení. Odtud odtéká směrem k severozápadu, sytí Nýrskou přehradu a za ní se stáčí na sever do cíle své cesty v Plzni.

Řeka Úhlava. Foto: Ivo Procházka

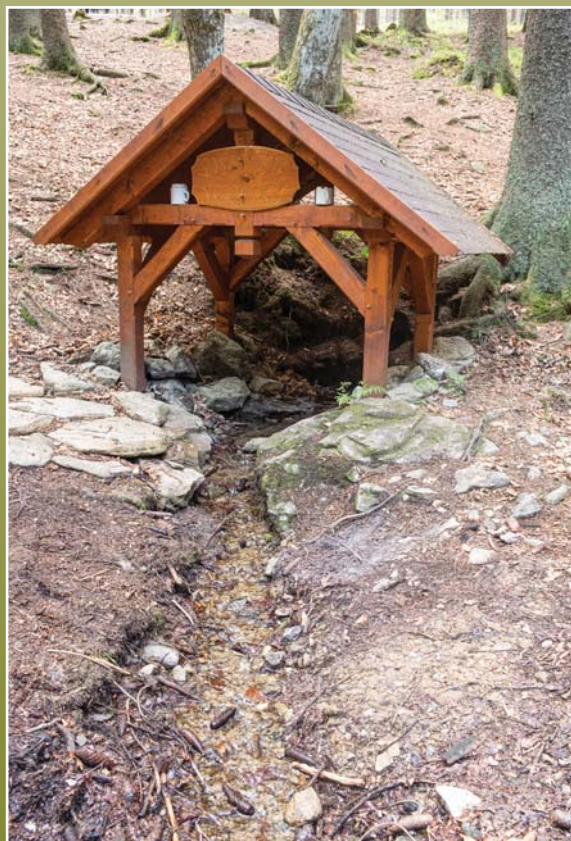
Prameny Blanice. Foto: Štěpán Rosenkranz

Blanice

Pramení v bývalém vojenském prostoru Boletice mezi vrcholy Zlatovce a Jilmový les v nadmořské výšce 970 m. Sbírá množství přítoků z této vodami bohaté oblasti, protéká několika rezervacemi a do Husinecké přehrady vstupuje již jako velice vodnatý tok.

Volyňka

Vyvěrá na východním svahu Světlé hory, v nadmořské výšce 1 123 m. V horním toku má Volyňka velký spád a úzké koryto s balvanitým dnem a četnými stupni. Pod Lipkou se spojuje s Medvědíím potokem a kaňonovitým lesnatým údolím rychle spěje k Vimperku. Po 46 km se vlevo do Otavy.

Pramen Volyňky. Foto: Štěpán Rosenkranz

ISSN 0862-5166

9 770862 516001 04

www.npsumava.cz